Ugroženi svjedoci i njihova zaštita

Puizina, Antea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department for Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:227:093010

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U SPLITU

SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

Repository of University Department for Forensic Sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

SVEUČILIŠNI ODJEL ZA

FORENZIČNE ZNANOSTI

MODUL 1.-ISTRAŽIVANJE MJESTA DOGAĐAJA

DIPLOMSKI RAD

UGROŽENI SVJEDOCI I NJIHOVA ZAŠTITA

Antea Puizina

Split, rujan, 2019.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

SVEUČILIŠNI ODJEL ZA

FORENZIČNE ZNANOSTI

MODUL 1.-ISTRAŽIVANJE MJESTA DOGAĐAJA

DIPLOMSKI RAD

UGROŽENI SVJEDOCI I NJIHOVA ZAŠTITA

MENTOR**:** Izv. prof. dr. sc. Damir Primorac

KOMENTOR: Doc. dr. sc. Nina Mišić Radanović

ANTEA PUIZINA

Matični broj: 293/2014

Split, rujan, 2019.

Rad je izrađen u Splitu

pod nadzorom prof. dr. sc. Damira Primorac

u vremenskom razdoblju od ožujka do rujna 2019. godine.

Datum predaje diplomskog rada: 11.rujna.2019

Datum prihvaćanja rada: 16.rujna.2019

Datum usmenog polaganja:18.rujna.2019

Povjerenstvo:

1. Izv. prof dr. sc. Damir Primorac
2. dr. sc. Marko Perkušić
3. Prof. dr. sc. Anita Kurtović Mišić

SADRŽAJ

1. UVOD 1

2. CILJ RADA.....2

3. SVJEDOCI I RAZGRANIČENJE SVJEDOKA OD OSTALIH KAZNENIH SUBJEKATA.....3

3.1. Pojam i uloga svjedoka.....3

3.2. Dužnosti svjedoka i iznimke od te dužnosti.....6

3.2.1. Slučaj „fimi media“.....6

3.3. Prava svjedoka u kaznenom postupku.....7

4. UGROŽENI SVJEDOCI.....10

4.1. Prikriveni istražitelji.....11

4.1.1. Slučaj; agent MUP-a kao prikriveni istražitelj.....15

4.2. Krunski svjedoci.....16

4.2.1. Ostali zaštićeni svjedoci.....21

4.3. Ispitivanje ugroženih svjedoka.....22

4.3.1. Slučaj „selotejp“.....22

5. ZAŠTITA UGROŽENIH SVJEDOKA.....24

5.1. Međunarodni izvori o zaštiti svjedoka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta.....24

5.1.1 Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta.....24

5.1.2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda Vijeća Europe.....25

5.1.3. Rezolucija Vijeća EU o zaštiti svjedoka u borbi protiv internacionalnog organiziranog kriminaliteta.....26

5.2. Zaštita ugroženih svjedoka u Republici Hrvatskoj.....28

5.3. Slučaji zaštite svjedoka temeljeni na stvarnim događajima.....31

6. ZAKLJUČAK.....35

7. LITERATURA.....36

8. SAŽETAK.....37

9. ABSTRACT.....38

10. ŽIVOTOPIS.....39

11. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....40

1. UVOD

Usporedbom procesnog položaja okrivljenika i svjedoka dolazi se do uvida da su svjedoci u mnogo nepovoljnijoj situaciji te općenito sudionici koji se nalaze u najnepovoljnijoj procesnopravnoj ulozi. Okrivljenik predstavlja osobu za koju se sumnja da je počinila kazneno djelo i protiv koje se vodi kazneni postupak, ali u kaznenom procesu predstavlja više subjekt nego objekt postupka, što nije točno za svjedoka koji se tretira isključivo kao objekt postupka. Zadnjih nekoliko godina je navedena nepravda uočena i sve se više ističe u stručnoj literaturi te se nizom zakonskih reformi nastoji poboljšati položaj svjedoka u kaznenom postupku[1]. Govoreći o poboljšanju položaja svjedoka u kaznenom postupku bitno je istaknuti da nisu svi svjedoci u istoj situaciji te je nekima od njih, ovisno o situaciji, potrebna pomoć tijekom kaznenog postupka kao i nakon završetka istog. Svjedoci kojima je potrebna zaštita se uobičajeno dijele na ugrožene svjedoke u užem smislu i na posebno osjetljive svjedoke. Prva skupina se odnosi na svjedoke kojima prijeti određena opasnost od počinitelja, dok u drugu skupinu spadaju svjedoci koji predstavljaju osjetljivije pripadnike društva te su izloženi određenoj opasnosti zbog samog sudjelovanja u kaznenom postupku koje može prouzročiti traumu. Tijekom kaznenog postupka potrebno je obratiti posebnu pažnju na zaštitu svjedoka koja je sadržana od osobitog načina ispitivanja i sudjelovanja u postupku i mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka. Tijelo koje sudjeluje u postupku dužno je postupati s osobitim obzirom, a način ispitivanja i sudjelovanja ugroženog svjedoka u postupku uređuju se Zakonom o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZKP)[2], a moguće ih je primijeniti i prije no što je pokrenuta istraga. Zaštita svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka uređena je i provodi se prema posebnom zakonu.

[1]Pajčić, Matko. Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 2005. Vol. 12 No. 1., str. 33-62

[2] Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17.

2. CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA RADA

U radu će biti definirana i objašnjena uloga svjedoka, dužnosti svjedoka kao što su dužnost odazivanja pozivu suda, davanja istinitog iskaza te iznimke od dužnosti svjedočenja, kao i prava svjedoka. Cilj rada je objasniti postojeće mehanizme zaštite svjedoka te staviti naglasak na područje zaštite svjedoka koje je zadnjih godina doživjelo veliki razvoj uslijed prepoznavanja potrebe da se svjedocima omogući dodatna podrška s ciljem olakšavanja boravka i svjedočenja na sudu te zaštite njih kao individua. Metode koje će se koristiti u svrhu pisanja rada su metode analize, deskripcije, dedukcije i indukcije s naglaskom na dosadašnja istraživanja, stručnu literaturu i postojeće zakone koji važe za navedenu oblast.

3. SVJEDOCI I RAZGRANIČENJE SVJEDOKA OD OSTALIH KAZNENIH SUBJEKATA

Sud je najčešće procesno tijelo u kaznenom postupku koje poziva svjedoka, a da pri tome slanje poziva ne znači da procesno tijelo sa sigurnošću zna da je osoba koja je pozvana da bude svjedok zna određene činjenice o kaznenom postupku, nego znači da se smatra da postoji vjerojatnost da pozvana osoba ima neka saznanja koja mogu pomoći ili poslužiti kao dokaz. Nakon što svjedok iznese svoj iskaz, u daljnjem postupku će se utvrditi jesu li zasta ta saznanja od koristi istražnim tijelima. U kaznenom postupku odluku o krivnji optužene osobe donosi sud iz razloga što utvrdi činjenice koje su temelj za odluku koje se nazivaju pravno odlučne činjenice. O njihovom eventualnom postojanju ovisi procjena je li počinjeno djelo kazneno djelo, odnosno je li osoba koja je okrivljena kriva za počinjeno i koja kaznenopravna sankcija će mu slijediti[3]. Navedene pravne činjenice se u kaznenom postupku nazivaju dokazi i predstavljaju izvor saznanja o odlučnim činjenicama. Sud ne može doći do dokaza direktnim opažanjem jer se predmet postupka već dogodio, stoga su potrebni izvori saznanja o njima. Dokaze, osim dokumenata i tehničkih snimaka predstavljaju i iskazi svjedoka koji u velikom broju slučajeva imaju iznimnu vrijednost za razriješenje kaznenog postupka.

Prva pretpostavka za ispitivanje svjedoka jest da je osoba posredno ili neposredno sudjelovala u događaju koji se procesuira, da je svojim osjetilima (vida, sluha, njuha ili okusa) percipirala i doživjela nešto što može biti od važnosti u određenom kaznenom postupku. Sljedeća pretpostavka je da je osoba imala mogućnost pamćenja sadržaja koje je percipirala te da može o njima i izvijestiti, koju slijedi pretpostavka da postoje zakonski okviri za nečije ispitivanje. Iskaz svjedoka ima veliko praktično značenje jer se još uvijek, unatoč drugim suvremenim načinima utvrđivanja činjenica (kao i napretku tehnologije) velik broj odluka donosi na temelju iskaza svjedoka[4]. Naveden je razlog zbog kojeg zakoni države predviđaju obavezu svjedočenja te zbog čega ne postoje dobne granice za svjedoka, drugim riječima za svjedočenje mogu biti pozvani odrasli, kao i djeca i osobe starije odrasle dobi.

[3]Mrčela, Marin. Svjedoci u kaznenom postupku. Narodne novine d.d. Zagreb. 2012., str 5.

[4]Pajčić, Matko.: op. cit. str. 34.

3.1. Pojam svjedoka, razgraničenje od ostalih kaznenih subjekata i uloga svjedoka

Svjedok se definira kao osoba različita od okrivljenika za koju je vjerojatno da će moći dati obavijest o činjenicama što su predmet utvrđivanja u kaznenom postupku i koju je procesno tijelo pozvalo da o njima da iskaz[5]. Zbog navedenih činjenica, kao i čestog ne postojanja ostalih dokaznih materijala, svjedok predstavlja najčešći dokaz u kaznenom postupku, ali je istovremeno i nepouzdan dokaz jer je utvrđeno da najveći dio svjedoka poznaje okrivljenika ili oštećenika pa je velika vjerojatnost iskrivljenog svjedočanstva uslijed nekog interesa[6]. Važno je napomenuti da se u kaznenom predmetu u kojem se poziva da iznese svoja saznanja protiv svjedoka ne vodi kazneni postupak, tj. određena osoba ne može istodobno biti u istom kaznenom postupku i svjedok i okrivljenik, uz iznimku krunskog svjedoka.

Jedan od zadataka svjedoka tijekom kaznenog postupka je davanje iskaza koji se ne odnosi na mišljenje, stavove ili bilo koji oblik evaluacije od strane svjedoka, nego na iskaz o činjenicama koje je svjedok opazio ili saznao od drugih subjekata. Glavni cilj svjedočenja je odgovoriti na pitanja o tome što se dogodilo, kada i tko su bili sudionici, uz pretpostavku da svjedok ima saznanja koja su od pomoći u sudskom postupku. Pri tome, razlikujemo dvije vrste svjedoka – svjedok očevidac koji je direktno opazio događaj zbog kojeg se vodi postupak te svjedok po čuvenju, koji je do saznanja došao indirektnim putem, odnosno iz komunikacije s drugim ljudima.

Okrivljenik predstavlja osobu protiv koje se vodi kazneni postupak, a to je i izraz koji se koristi kao opći naziv za osumnjičenika, optuženika, osuđenika i okrivljenika.

Vještak je nepristran stručnjak s izvanpravnog područja kojeg je sud pozvao radi utvrđivanja ili ocjene neke važne činjenice koja može biti utvrđena samo pomoću izvanpravnog znanja i umijeća[7].

Nakon definiranja uloga subjekata u kaznenom postupku, potrebno je razgraničiti svojstva određenih procesnih uloga. Ista osoba u jednom kaznenom postupku ne smije imati različita

[5] Mrčela, Marin: op. cit. str.8

[6] Ibid., str.7.

[7] Ibid., str.7.

procesna svojstva – ne može biti istodobno svjedok i okrivljenik ili svjedok i vještak. Navedena miješanja uloga su nedopustiva jer različiti subjekti u kaznenom postupku imaju različita prava i dužnosti, osobito u odnosu na dužnosti iskazivanja i na dužnost istinitog iskazivanja gdje je npr. svaki svjedok dužan dati iskaz osim u slučaju povlastice nesvjedočenja, dok niti jedan okrivljenik nije dužan davati iskaz. Također, svaki svjedok je dužan iskazivati istinito, dok okrivljenik to nije. Zabrana miješanja procesnih uloga u pravnom sustavu Republike Hrvatske nije samo teoretska postavka, nego i praksa. Sud prema odredbama članka 25. ZKP smije spojiti postupak, ali tako spojenog okrivljenika ne smije više ispitati kao svjedoka. Zabrana ispitivanja tog okrivljenika kao svjedoka vrijedi sve do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka. S tim u vezi, postoji mogućnost da se pri ispitivanju svjedoka pojavi sumnja da je on sudionik u počinjenju kaznenog djela ili da je počinio neko neotkriveno djelo. U tom slučaju, sukladno članku 286. stavku 1.,svjedok ima pravo odbiti odgovoriti na pitanje kojim bi sebe izložio opasnosti od kaznenog progona (tzv. privilegija protiv samooptuženja).

Govoreći o miješanju uloge svjedoka i drugih uloga u kaznenom postupku (sudac, porotnik i državni odvjetnik) i tu vrijedi pravilo po kojem ukoliko sudac, porotnik i državni odvjetnik imaju neka privatna saznanja o predmetu kaznenog postupka gube svoju procesnu ulogu i trebaju biti ispitani kao svjedoci.

Žrtva trpi fizičke i/ili psihičke posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda, a oštećenik je osim žrtve i druga osoba čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u svojstvu oštećenika u kaznenom postupku[8]. Osim ovih definicija ZKP sadrži i definiciju prikrivenog istražitelja i pouzdanika. Oba se u kaznenom postupku ispituju u svojstvu svjedoka te sudjeluju u posebnoj dokaznoj radnji, odnosno onim radnjama koje privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana te u kojima se koriste posebne tehnike istraživanja kao što su nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, tajno praćenje i snimanje itd.. Uz osobe koje se prema ZKP-u mogu pojaviti kao svjedoci, u zakonodavnom sustavu Republike Hrvatske postoje još dva pojma za osobe koje se pojavljuju u svojstvu svjedoka, a čiji sadržaj nije određen ZKP-om, a to su krunski i zaštićeni svjedok. Prema Zakonu o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (u daljnjem tekstu: ZUSKOK)[9] krunski svjedok za kojeg se koristi

[8] Ibid., str. 17
[9] Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, br. 76/09., 116/10., 145/10., 57/11., 136/12., 148/13., 70/17.

i naziv pokajnik jest pripadnik zločinačke organizacije za kojeg je izvanraspravno vijeće županijskog suda nadležnog za postupanje prema ZUSKOK-u prihvatilo prijedlog državnog odvjetnika za njegovim ispitivanjem kao svjedoka u kaznenom postupku u povodu optužnice Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK), a nakon počinjena kaznenog djela[10]. Zaštićeni svjedok je, s druge strane, svjedok koji je zbog važnosti saznanja koja ima uključen u program zaštite svjedoka poradi vjerojatnosti o ugrožavanju njegovog života, zdravlja, slobode, imovine ili tjelesne nepovredivosti.

3.2. Dužnosti svjedoka i iznimke od te dužnosti

U kaznenom postupku svjedok ima određene dužnosti koje su propisane zakonom, a to su dužnost odazivanja pozivu, dužnost davanja iskaza i dužnost istinitog iskazivanja. Navedene dužnosti se primjenjuju od trenutka pozivanja svjedoka. Sud kao procesno tijelo u kaznenom postupku poziva osobu za koju se smatra da ima određena saznanja te je pozvana osoba dužna odazvati se pozivu suda, a slanje poziva znači da procesno tijelo smatra da je vjerojatno da osoba ima određena saznanja i zato ga poziva. Nije rijetko da svjedoci kada prime poziv ne znaju zbog čega su pozvani ili smatraju da njihova saznanja nisu od važnosti. To im, međutim ne daje pravo da zanemare poziv ili da se pozivu bez opravdanja ne odazovu – tek će njihovim ispitivanjem procesno tijelo utvrditi ima li svjedok određena saznanja o odlučnim činjenicama. Ako se svjedok ne odazove urednom pozivu stranke da pristupi raspravi, stranka može zahtijevati da sud pozove svjedoka. Ako i tada svjedok neopravdano izostane, predsjednik vijeća će izdati nalog za njegovo dovođenje i rješenje kojim svjedoka kažnjava novčanom kaznom do 50 000 kuna (članak 405. stavak 1.ZKP).

Sljedeća dužnost svjedoka je dužnost iskazivanja. Prema zakonima Republike Hrvatske, svaka osoba koja je pozvana kao svjedok je obvezna svjedočiti, osim ako to zakonom nije drugačije propisano (članak 283. stavak 3. ZKP). Svjedok mora biti upozoren na ovu obavezu na raspravi. Ako svjedok bez zakonskog razloga odbije svjedočiti, može se novčano kazniti (također kaznom do 50 000 kn), a ako ni tada ne svjedoči, može se i poslati u zatvor koji traje dok svjedok ne pristane svjedočiti, dok se kazneni postupak ne završi ili dok njegov eventualni iskaz ne postane nepotreban za daljnje razrješenje kaznenog postupka. Svjedok koji završi u zatvoru radi navedenog, može u njemu ostati najdulje mjesec dana.

[10] Ibid., 19.

Nadalje, svjedok nije samo dužan iskazivati, on je dužan iskazivati istinu te ne smije prešutjeti ništa što je od važnosti za kazneni postupak. Svjedok koji lažno svjedoči čini kazneno djelo iz čl. 305. Kaznenog zakona[11]. Na dužnost govorenja istine, slično kao u prethodnoj situaciji, svjedok mora biti upozoren prije davanja iskaza. Lažan iskaz postoji ako je objektivno i subjektivno lažan , objektivno je lažan kada sadržaj iskaza ne odgovara istini, a subjektivno je lažan kada svjedok svjesno iskazuje suprotno od onoga što mu je poznato.

U skladu s tim, dužnost svjedoka je i davanje obećanja o istinitom iskazivanju ako se to od njega zatraži. U praksi ova dužnost predstavlja vjerojatno najmanje bitnu dužnost svjedoka te nepoštovanje iste nije pravno sankcionirano te postoji mišljenje da je ovaj institut ostatak davnih vremena kada je često imao religiozni karakter.

3.2.1 Slučaj „fimi media“

Supruga bivšeg premijera, Mirjana Sanader, trebala je na sudu govoriti o obiteljskoj imovini, ali i o tome je li bila u obiteljskoj vili kada je bivši rizničar HDZ-a Sanaderu navodno donio 15 milijuna kuna, koje su izvukli iz državnih institucija i tvrtki. No ona se nije se odazvala prvom pozivu na sud u slučaju „fimi media“ te je zbog svog neopravdanog nedolaska kažnjena s 5000 kn.

Prema članku 283. ZKP ako svjedok bez zakonskog razloga odbije svjedočiti, može se novčano kazniti (također kaznom do 50 000 kn) što je u ovom slučaju bilo primjenjeno. Iznimku od članka 283. čini stavak 3 ZKP kojeg je u ovom slučaju potkrijepio Mirjanin otac, Ivan Šarić, koji je dostavio liječničku dokumentaciju o kroničnom oboljenju srca te prvi put nije bio dužan svjedočit. O toj je dokumentaciji kasnije je na sudu govorio medicinski vještak. Sutkinja je naposljetku odlučila da će gospodina Šarića na sud dovesti policija jer je procijenila na temelju nalaza i iskaza vještaka, koji ide u prilog stabilnog stanja Šarića, da ne postoji opasnost i kontraindikacija za ispitivanje svjedoka.[12]

3.3. Prava svjedoka u kaznenom postupku

[11] Kazneni zakon, Narodne novine, pročišćeni tekst zakon 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18.

[12] https://www.24sata.hr/news/afera-fimi-medija-hoce-li-mirjana-sanader-doci-na-sud-343524

Postoji više prava svjedoka u kaznenom postupku, kao što su pravo na troškove, povlastica nesvjedočenja kao dio privilegija protiv samooptuženja, prava svjedoka žrtve i svjedoka oštećenika te posebno pravo koje uživaju svjedoci oslobođeni obveze svjedočenja, odnosno privilegirani svjedoci (članak 285. ZKP).

Pravo na troškove se odnosi na refundiranje troškova koji su nastali zbog pristupanja sudu, a isplaćuju se iz sredstava tijela koje vodi kazneni postupak. Ovi troškovi se najčešće odnose na troškove prijevoza ili dnevnica.

Pravo na nesvjedočenje predstavlja izuzetak od dužnosti svjedočenja te ga uživaju privilegirane osobe koje je uopće zabranjeno ispitivati kao svjedoke i osobe koje nisu dužne svjedočiti. Osobe koje se ne mogu biti ispitane kao svjedoci su predviđeni u čl. 284. ZKP.

Osobe koje obuhvaćaju navedeno pravo ne mogu svjedočiti na sudu čak ni uz volju da svjedoče zbog toga da ne bi povrijedile zakonom ustanovljenu obvezu čuvanja državne, vojne ili službene tajne dok ih nadležno tijelo ne oslobodi te obveze. U navedenu skupinu spada branitelj okrivljenika (osim ako to sam okrivljenik ne zahtijeva), okrivljenik u postupku te vjerski ispovjednik okrivljenika. Svrha zabrane svjedočenja okrivljenikova branitelja je stvaranje odnosa povjerenja te se stoga dopušta mogućnost da branitelj svjedoči ako to okrivljenik želi. Kod vjerskog ispovjednika mogućnost svjedočenja ne postoji zbog crkvenog prava.
U čl. 285. ZKP. se navode osobe koje nisu dužne iskazivati na sudu,odnosno oslobođene su obveze svjedočenja ako to ne žele, a to su javni bilježnici, liječnici, probacijski službenici, zubari, novinari, odvjetnici, psiholozi i socijalni radnici koji su za vrijeme obavljanja svoje dužnosti saznali nešto od okrivljenika što je možda od važnosti za kazneni postupak. Za navedene osobe postoji mogućnost svjedočenja, no ona ovisi o volji drugog, tj. nadležnog tijela odnosno okrivljenika, dok za preostale osobe koje se ne mogu ispitati kao svjedoci ne postoji nikakva mogućnost da se ispitaju[13]. Nadalje, u ovu skupinu ljudi spadaju bračni partneri, partneri, rođaci okrivljenog u uspravnoj lozi, rođaci u pobočnoj lozi do trećeg stupnja, srodnici po tazbini do drugog stupnja i posvojena djeca[14]. Tijelo koje vodi postupak je dužno navedene osobe upozoriti na njihovo pravo nesvjedočenja prije ispitivanja, ili čim sazna za njihov odnos s okrivljenikom.

[13] Pajčić, Matko: op. cit. str. 35.
[14] Ibid

Sljedeće pravo svjedoka se odnosi na snalaženje svjedoka u kazneno – pravnom sustavu. Svjedok se kao laik, obično ne snalazi dobro u sustavu propisa kaznenog procesnog prava te mu je svaki vid stručne pomoći dobrodošao. U hrvatskom kazneno procesnom pravu svjedok koji je i oštećenik (čl. 44. ZKP) ima pravo na procesnog pomoćnika u dva slučaja. Prvi slučaj se odnosi na sudjelovanje maloljetnih osoba u kaznenom postupku te je propisan Zakonom o sudovima za mladež za postupke (u daljnjem tekstu: ZSM) [15] koje sudovi za mladež vode zbog kaznenog djela iz čl. 113. ZSM počinjenog na štetu djeteta ili maloljetnika prema kojem predsjednik suda oštećenom maloljetniku postavlja opunomoćenika iz reda odvjetnika kada prosudi da je potrebno poradi osiguranja maloljetnika. Drugi slučaj se odnosi na žrtvu kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtvu kaznenog djela trgovanja ljudima koji također imaju navedeno pravo.

Uvidom u navedenu problematiku vidljivo je da sve ostale vrste svjedoka koji su ujedno i oštećenici moraju izdvojiti novčana sredstva da osiguraju usluge opunomoćenika, dok svjedoci koji nisu oštećenici ne uživaju to pravo. Prema mišljenju nekih stručnjaka, bilo bi prikladno omogućiti svjedocima koji nisu oštećenici angažiranje stručne osobe koja bi se tijekom kaznenog postupka brinula o njihovim pravima[16].

Pravo svjedoka da uskrati odgovor na pojedina pitanja predstavlja njegovo posljednje pravo te ima vrlo veliki značaj u kaznenom procesnom pravu. Nasuprot dužnosti svjedočenja koju imaju svi građani, postoji interes svjedoka da zaštiti sebe i svoje bližnje odnosno da izbjegne kazneni progon ili bilo koji drugi oblik štete. Prema čl. 286. ZKP, svjedok nije obvezan odgovarati na pojedina pitanja ako je vjerojatno da bi time izložio sebe ili svoga bliskog rođaka teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili kaznenom progonu [17].Slično kao što okrivljenici u kaznenom postupku imaju pravo na šutnju, svjedoci uživaju pravo da ne odgovore na pojedina pitanja ako bi svojim odgovorom ugrozili sebe ili blisku osobu. U navedeno pravo koje se jednim imenom može objediniti kao ″pravo uskrate odgovora na određena pitanja″ spada i privilegija svjedoka protiv samooptuženja o kojem je sud dužan svjedoka obavijestiti prije početka ispitivanja. Izdato upozorenje se upisuje u zapisnik. Nadalje, kad se svjedoku postavi pitanje, on mora prije davanja odgovora navesti da želi zatražiti privilegiju, tj. da ne želi odgovoriti na pitanje jer bi se izložio teškoj sramoti, znatnoj

[15] Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, 84/11., 143/12., 148/13., 56/15.
[16] Krapac, Davor i Lončarević, Darko; op. cit. str. 9.
[17] Pajčić, Matko: op. cit. str. 37.

materijalnoj šteti ili kaznenom progonu. Konačnu odluku o tome hoće li svjedok morati odgovoriti na pitanje donosi sud[18]. Nakon što svjedok zatraži navedenu privilegiju, sud mora utvrditi je li zahtjev svjedoka opravdan što ovisi o vrsti pitanja koje je postavljeno. U procesu ispitivanja se razlikuju dvije vrste pitanja – pitanja kod kojih je vidljivo da bi određen odgovor izložio svjedoka nekoj opasnosti te takozvana bezopasna pitanja kod kojih takva mogućnost nije odmah uočljiva. U prvom slučaju svjedok ne mora objašnjavati zbog čega bi ga odgovaranje na određeno pitanje moglo ugroziti, dok je u drugom slučaju objašnjenje neophodno te bi sud trebao razmotiriti je li pitanje predstavlja opasnost za svjedoka. Objašnjavanje može predstavljati određenu nelagodu svjedoku (kao i opasnost), ali je to jedina mogućnost jer bi u suprotnom svjedok mogao odbiti odgovoriti na bilo koje postavljeno pitanje te tako ugroziti kazneni postupak, odnosno prouzrokovati nemogućnost vlastitog ispitivanja. Jedan od načina na koji svjedok može dati pojašnjenje zašto se poziva na pravo uskrate odgovora je isključenje javnosti. Prema članku 388. ZKP vjedok ima pravo na isključenje javnosti radi ″zaštite tajne″ kojoj bi štetila javna rasprava ili zaštite osobnog ili obiteljskog života sudionika u postupku. Konačnu odluku o isključenju javnosti donosi vijeće rješenjem, koje mora biti obrazloženo i javno objavljeno. Negativna stvar po svjedoka je što njegovo objašnjenje može biti dovoljno samoinkriminirajuće te kao takvo pobuditi osnovanu sumnju kod tužitelja da je svjedok ili njemu bliska osoba sudjelovala u počinjenju nekog kaznenog djela što se kasnije smije bez zapreka iskoristiti kao osnova za daljnja istraživanja od strane procesnih tijela. Navedeno u konačnici može dovesti do kaznenog progona svjedoka. [19]

[18] Krapac, Davor: op. cit. str. 12
[19] Ibid., str.13.

4. UGROŽENI SVJEDOCI

Nekim svjedocima iz brojnih razloga, bilo objektivnih, bilo subjektivnih, prilikom iskazivanja svjedočkog iskaza prijeti objektivna opasnost. S tim u svezi je neophodno diferencirati dvije temeljne skupine ugroženih svjedoka, uzimajući u obzir dolazi li opasnost za sve svjedoke od eventualnog naknadnog čina neke druge osobe ili od samog ispitivanja. Tu drugu kategoriju možemo nazvati „posebno osjetljivim" svjedocima za koje je opasnost prisutna još od samog ispitivanja jer je prisutna mogućnost da bi kod takvih svjedoka, radi osobitog psihičkog i fizičkog stanja u kojem se oni nalaze, moglo doći do postupovne traumatizacije.[20] Specifičnost je opisane skupine svjedoka sadržana u činjenici što u njih nije problem zaštita njihova identiteta, nego način njihova ispitivanja.

Zaštita svjedoka sadržana je od osobitog načina ispitivanja i sudjelovanja u postupku i mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka. Tijelo koje sudjeluje u postupku dužno je postupati s osobitim obzirom u pogledu zaštite svjedoka. Osobit način ispitivanja i sudjelovanja ugroženog svjedoka u postupku uređuju se Zakonom o kaznenom postupku, a moguće ih je primijeniti i prije no što je pokrenuta istraga. Zaštita svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka uređena je i provodi se prema posebnom zakonu odnosno prema Zakonu o zaštiti svjedoka.[21]

Iz navedenoga proizlazi kako se ugroženim svjedokom smatra onaj svjedok za kojeg postoji opravdana mogućnost da bi iskazivanjem odnosno odgovorom na pojedino pitanje sebe ili sebi blisku osobu izložio ozbiljnijoj opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega. Takav svjedok ovlašten je uskratiti iznošenje osobnih, identifikacijskih podataka, ne odgovarati na pojedina pitanja ili ne davanje iskaza u cijelosti, dok se ne osigura njegova zaštita. Kad je zaštita osigurana, ugroženi svjedok postaje zaštićeni svjedok.

Pojmovi ugroženi i zaštićeni svjedok nisu istoznačnice, prije svega iz razloga što postoji mogućnost da pojedini svjedok ima subjektivni dojam ugroženosti, kao što je, s druge strane, jednako tako moguće da svjedok koji je objektivno ugrožen, iz pojedinih razloga ne dobije

[20] Pajčić, M: op. cit. str. 38.
[21] Zakon o zaštiti svjedoka, Narodne novine, br. 163/03., 18/11., 73/17.

potrebnu zaštitu. Ugroženi svjedok tek donošenjem rješenja o osobitom načinu ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku stječe status zaštićenog svjedoka.[22]

Iz zakonske definicije proizlazi koja se dobra štite (život, zdravlje, tjelesna nepovredivost, sloboda ili imovina većeg opsega svjedoka ili njemu bliske osobe), no nije jasno od koga ili čega opasnost prijeti, tko ugrožava ugrožene svjedoke te način na koji to čini. Ipak, redovito je riječ o počinitelju odnosno počiniteljima, kao što su članovi zločinačkih organizacija, kaznenih djela o kojima svjedok raspolaže saznanjima i treba svjedočiti. Samim time, svjedokov bi iskaz mogao doprinijeti osuđujućoj presudi. Iz tog razloga počinitelji kaznenih djela na razne načine pokušavaju prevenirati uporabu svjedokova iskaza, što je moguće postići raznim načinima, među kojima su blage i manje blage metode. Od najblažih metoda prisutni su pokušaji potkupljivanja (što nije opasno za svjedoka, ali je opasno za interes kaznenog progona), zastrašivanja čiji je cilj izmjena svjedokova iskaza, primjerice izjavljujući kako mu ništa o događaju nije poznato odnosno da se ne sjeća spornog događaja ili činjenica, pa sve do fizičke eliminacije njega ili njemu bliskih osoba.[23] U ulozi ugroženih svjedoka najčešće se javljaju prikriveni istražitelji i krunski svjedoci.

4.1. Prikriveni istražitelji

Zakon o kaznenom postupku regulira posebne dokazne radnje privremenim ograničenjem ustavnih prava i sloboda. Takvim se posebnim izvidima, kako proizlazi iz samog pojmovnog određenja, u većoj ili manjoj mjeri privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode osoba slijedom čega ih je moguće poduzimati isključivo na nalog istražnog suca. Sudac istrage spomenuti nalog može donijeti isključivo na prijedlog državnog odvjetnika protiv osobe za koju postoje osnove sumnje da je sama počinila kazneno djelo odnosno sudjelovala u počinjenju kaznenog djela ako se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na drugi način ili bi bili povezani s nerazmjernim teškoćama.

Prikriveni je istražitelj policijski službenik koji temeljem naloga suca istrage provodi posebne dokazne radnje, dok je pouzdanik s druge strane građanin koji vlastitom voljom, temeljem naloga suca istrage i prema uputama državnog odvjetnika ili policije provodi posebne dokazne radnje. Prije no što se posebne dokazne radnje počnu provoditi, pouzdanik potpisuje

[22] Pajčić, M. (2005): op. cit. str. 39.
[23] Ibid., str. 39.

izjavu u kojoj je jasno naznačeno da se slaže s provođenjem posebnih dokaznih radnji u svojstvu pouzdanika, slijedom čega će mu biti navedena i objašnjena sva prava i obveze.[24]

Pri provedbi posebnih dokaznih radnji prikriveni istražitelj, s ciljem prikrivanja svojstva policijskog službenika, ovlašten je koristiti mjere prikrivanja. Nadalje, tijekom provedbe posebnih dokaznih radnji prikriveni istražitelji i pouzdanici ovlašteni su se koristiti prikrivenim audio i video uređajima i ostalim tehničkim uređajima s ciljem stvaranja tehničkog zapisa o provedbi posebnih dokaznih radnji. O provedenim posebnim dokaznim radnjama prikriveni istražitelji i pouzdanici sastavljaju izvješća koja ovjerava rukovoditelj ustrojstvene jedinice policije koja je zadužena za provedbu posebnih dokaznih radnji ili nadležni državni odvjetnik te se izrađuje dokumentacija tehničkog zapisa snimaka proizašlih iz korištenja audio i video uređaja.[25]

Prikriveni istražitelj ili pouzdanik iskaz pred nadležnim sudom daju u skladu s odredbama čl. 23. Pravilnika o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji u svojstvu ugroženog ili zaštićenog svjedoka. Zbog sigurnosnih, zdravstvenih ili nekih drugih opravdanih razloga, prikrivenom istražitelju omogućeno je svjedočenje posredstvom tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka iz prostorija izvan zgrade u kojoj je smješten sudac istrage ili druge osobe koje su prisutne na ispitivanju.

Jedan od načina korištenja takvih saznanja jest i da se prikriveni istražitelj pojavi u ulozi svjedoka u kaznenom postupku te da svjedoči o tome što je vidio i saznao. U takvom je slučaju nesumnjivo da takav svjedok nije u položaju uobičajenog svjedoka, drugim riječima, takvom svjedoku prijeti ozbiljna opasnost od članova kriminalne skupine o djelovanju o kojem ima saznanja te ga je nužno svrstati u kategoriju ugroženih svjedoka koji se pojavljuju u postupku. Nadalje, kod prikrivenog se istražitelja ne radi samo o opasnosti za vlastitu sigurnost nego i o opasnosti za interes kaznenog progona. Drugim riječima, u slučaju da prikriveni istražitelj ne svjedoči kao anonimni svjedok, nakon što se njegov identitet otkrije, postoji ozbiljna mogućnost njegova eventualnog potencijalnog involviranja u koju drugu kriminalnu skupinu, odnosno takva je mogućnost u velikoj mjeri svedena na minimum i maksimalno opasna. Slijedom navedenoga, prisutna je dilema je li potrebno otkriti identitet

[24] Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji, Narodne novine, broj 102/09., čl. 20.
[25] Ibid čl. 21.

prikrivenog istražitelja i na taj ga način „potrošiti" na rješavanje jednog slučaja ili ga ispitati kao anonimnog svjedoka.[26]

Osim toga, pravni stručnjaci zagovaraju stajališta kako prikriveni istražitelj uopće ne bi trebao svjedočiti u kaznenom postupku te da se uloga sastoji od usmjerivanja djelovanja ostalih tijela s ciljem prikupljanja dokaza. Ipak, drugi autori upozoravaju kako je takav zaključak pogrešan jer saznanja prikrivenih istražitelja i prikupljeni podaci često mogu, upućujući sud na prave krivce, dovesti i do oslobađanja nedužnih. Iz tog je razloga pojavljivanje prikrivenog istražitelja kao svjedoka neophodno, jer njegov svjedočki iskaz nije samo dokaz optužbe nego ujedno i dokaz obrane.[27]

Ipak, potrebno je imati na umu da je identitet prikrivenog istražitelja moguće doznati i prije ispitivanja. Branitelj ima pravo uvida u spis i prije formalnog početka postupanja, zbog čega Zakon o kaznenom postupku u čl. 183. navodi da ako postoji bojazan da će svjedok davanjem svog iskaza izložiti sebe ili sebi blisku osobu ozbiljnoj opasnosti, sudac istrage će na prijedlog državnog odvjetnika ili po službenoj dužnosti na odgovarajući način (prijepisom zapisnika ili službene zabilješke bez podataka o istovjetnosti osobe, njihovim izdvajanjem u posebni omot i slično) zaštiti tajnost podataka tih osoba koje su u spisu. Također, postoji i mogućnost, no ne i obveza da se prikriveni istražitelj, u slučaju da se ispituje u svojstvu svjedoka, ispita kao zaštićeni svjedok. U tom je smislu potrebno vjerovati da će ta mogućnost biti korištena gotovo u svakom slučaju, čemu u prilog ide i dosadašnja praksa.

Prema čl. 333. ZKP snimke, isprave i predmeti koji su pribavljeni od strane prikrivenih istražitelja se mogu upotrijebiti kao dokaz u postupku te se prikriveni istražitelji i pouzdanik mogu ispitati kao svjedoci o sadržaju razgovora koje su vodili s osobama koje su počinile kazneno djelo, kao i svim sudionicima kaznenog djela radi čijeg je otkrivanja i dokazivanja radnja iz čl. 332. ZKP bila određena. Iskazi prikrivenih istražitelja se mogu koristiti kao dokaz u postupku, ali se presuda i ocjena o nezakonitosti dokaza ne može temeljiti isključivo na iskazu prikrivenih istražitelja i pouzdanika.

Zakonski termin-posebne dokazne radnje se poduzimaju u situacijama u kojima nema mogućnosti provođenja općih izvida odnosno kada je poduzimanje općih izvida povezano s nerazmjernim teškoćama. U takvim slučajevima, a na zahtjev državnog odvjetnika, sudac istrage može odrediti posebne dokazne radnje protiv osobe za koju postoje osnove sumnje da

[26] Pajčić, Marko: op. cit. str. 40.
[27] Krapac, Davor: op. cit. str. 256.

je sama počinila ili je s drugim osobama sudjelovala u kaznenom djelu iz kataloga kaznenih djela iz čl. 334. ZKP. Posebne dokazne radnje su propisane člankom 332. ZKP. te su propisani uvjeti i modalitet njihove primjene.

Prvi od, Zakonom o kaznenom postupku, imenovanih posebnih dokaznih radnji je nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, drugim riječima, sredstava za tehničko daljinsko komuniciranje. U ovom je slučaju riječ o presretanju komunikacijskih poruka koje se sastoji od tajnog nadzora i/ili snimanja razgovora koji se vode sredstvima komunikacije na daljinu. Takva se mjera primjenjuje na osobe za koje je izdan pisani nalog ali i za druge osobe koje se nađu u kriminalnoj zoni, a moguće ju je odrediti i prema osobama za koje postoje osnove sumnje da počinitelju ili od počinitelja kaznenih djela iz zakonskog kataloga prenose priopćenja i poruke u vezi s djelom, ili da se počinitelj služi njihovim priključcima na telekomunikacijski uređaj.

Druga posebna dokazna radnja odnosi se na presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka.

Treći posebni izvid odnosi se na ulazak u prostorije s ciljem provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija, služi sakupljanju informacija u nekom prostoru.

Zatim četvrta posebna dokazna radnja, tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta ima cilj prikupiti podatke o kretanju i kontaktima određenih osoba ili o postupanju s određenim predmetom.

Peta posebna dokazna radnja propisana Zakonom o kaznenom postupku je uporaba prikrivenih istražitelja i pouzdanika. Prikriveni istražitelj je, kako je ranije navedeno, policijski službenik, posebno pripremljen, s promijenjenim identitetom i uklopljen u kriminalnu sredinu u kojoj djeluje u skladu s određenim smjernicama koje je primio od strane suca istrage.[28]

Pouzdanik je s druge strane građanin koji se u posebne dokazne radnje uključuje temeljem sudskog naloga i djeluje temeljem jednakih smjernica kao i prikrivani istražitelj te su mu ciljevi djelovanja u osnovi jednaki, no položaj mu se razlikuje od položaja prikrivenog istražitelja. Razlike u položaju se prije svega očituju u tome što je prikriveni istražitelj policijski službenik te mu kao takvom pripadaju sve ovlasti i dužnosti policijskih službenika,

[28] Ibid., str. 252.

dok pouzdanik to nije, ali je i ključna razlika u mogućnosti korištenja njihova iskaza u dokazivanju pojedinih okolnosti kaznenog djela.

Šesti, simulirani otkup predmeta kao i simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine su od osobitog značaja za kaznena djela primanja i davanja mita, ali i iznude, otmice, kao i za kaznena djela kod kojih postoji organizirani sustav zaštite od otkrivanja kojeg je moguće probiti isključivo u rubnim vanjskim točkama legalizacije prihoda od kaznenog djela.[29]

Sedma, posebna dokazna radnja je nadzirani prijevoz i isporuka predmeta kaznenog djela.

4.1.1 Slučaj; agent MUP-a kao prikriveni istražitelj

Agent hrvatskog MUP-a kupio je od optuženih pripadnika zločinačke skupine marihuanu 23. lipnja 2014. godine u Puli, zatim 27. srpnja u Kastvu te 7. studenog kod Delnica i u Sobolima.

Suđenje desetorici – optuženima da su umiješani u nabavu, krijumčarenje ili prodaju najmanje 80 kilograma marihuane u sastavu zločinačkog udruženja – počinje 25. travnja. Glavna je to odluka s pripremnog ročišta održanog u riječkom Županijskom sudu, pred sutkinjom Ikom Šarić. Optužnicom USKOK-a skupini se stavlja na teret da su se od lipnja do studenoga 2014. godine u Puli, Rijeci, Zagrebu, Splitu i drugim mjestima u Hrvatskoj te u Bosni i Hercegovini – kao pripadnici zločinačkog udruženja – povezali se u zajedničko djelovanje zbog kontinuirane nabavke većih količina marihuane, njezinog krijumčarenja i daljnje preprodaje u Hrvatskoj. USKOK tvrdi da je čovjek koji im je bio »veza« u BiH nabavljao veće količine droge koju je, po dogovoru, preuzimao prvooptuženi Josip Proleta, umirovljenik iz Ploča zadužen za krijumčarenje marihuane iz BiH. Drogu je prebacivao u Hrvatsku u automobilu »opel vectra«, dubrovačke registracije, s prerađenim plinskim spremnikom u koji je skrivana droga. Droga je tako stizala u Rijeku, Delnice, Pulu, Zagreb i Split, do daljnjih posrednika u prodaji i prodavatelja. Optužba tvrdi da je tako preneseno u Hrvatsku i najmanje preprodano najmanje 80 kilograma marihuane.

U optužnici se precizira niz slučajeva prodaje droge, među ostalim i četiri u kojima je marihuanu kupio prikriveni istražitelj hrvatskog MUP-a. Prvi takav slučaj dogodio se, po optužbi, 23. lipnja 2014. godine na parkiralištu restorana na Paduljskom putu u Puli. Patrik

[29] Ibid., str. 253.

Buršić i Sandi Pajković terete se da su prikrivenom istražitelju predali deset paketa marihuane, otprilike i tolike ukupne težine, za što je tajni agent drugooptuženom Mirku Jurkoviću platio 15 tisuća eura. Prikriveni istražitelj kupio je drogu od optužene skupine i 27. srpnja te godine u Kastvu. Oko deset kilograma marihuane predao mu je Josip Proleta, a za to je također platio 15 tisuća eura.

Skupina je prikrivenom istražitelju dvaput prodala drogu 7. studenog 2014. godine. Po tvrdnjama USKOK-a, najprije je oko 10.20 sati u Lučicama kod Delnica desetooptuženi Marin Jurković predao oko pet kilograma marihuane policijskom agentu, za što je platio 7.250 eura. Kupoprodaja oko deset kilograma marihuane dogodila se tri sata kasnije u Sobolima. Proleta i Mirko Jurković agentu su dali deset paketa, za što je on Mirku Jurkoviću platio 14 i pol tisuća eura. [30]

Zakon o kaznenom postupku za ovaj slučaj koristi termin prikriveni istražitelj koji je „policijski službenik koji djeluje u posebnoj dokaznoj radnji“ (čl. 202. st. 2. toč. 25. ZKP-a) i treba ga razlikovati od pouzdanika koji je građanin koji sudjeluje u posebnoj dokaznoj radnji (čl. 202. st. 2. toč. 26. ZKP-a). Prikriveni istražitelj iskaz pred nadležnim sudom dao je u skladu s odredbama čl. 23. Pravilnika o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji u svojstvu ugroženog ili zaštićenog svjedoka. Zbog sigurnosno opravdanih razloga, prikrivenom istražitelju omogućeno je svjedočenje posredstvom tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka.

4.2. Krunski svjedoci

Organizirani kriminalitet, prije svega povezan s kaznenim djelima zlouporabe opojnih droga, nedozvoljenog trgovanja oružjem i ljudima, u rapidnom je porastu, a osim toga u porastu je i broj počinjenih najtežih kaznenih djela, a problemi u otkrivanju i dokazivanju počinjenja takvih djela i njihovih počinitelja su, radi sve sofisticiranije organizacije kriminalnih udruženja, iznimno velike. Slijedom tih novonastalih otegotnih okolnosti, kazneno pravo je u potrazi za novim načinima uz pomoć kojih bi učinkovito odgovorili na taj brzorastući i sve prisutniji problem i kako bi se privelo počinitelje pravdi. Najučinkovitiji instrument u toj borbi nedvojbeno je institut krunskog svjedoka, odnosno pokajnika. Poteškoće u otkrivanju i dokazivanju te logična spoznaja da najtočnija saznanja o počinjenju kaznenih djela imaju

[30] http://www.novilist.hr/index.php/layout/set/print/Vijesti/Crna-kronika/Dilanje-im-nije-islo-Drogu-svercanu-u-preradenom-plinskom-spremniku-cak-cetiri-puta-prodali-policijskim-istraziteljima

sami počinitelji urodila je idejom da se pojedinom članu zločinačke organizacije, pretpostavljenom počinitelju kaznenih djela, ponudi opcija odustanka od kaznenog progona i status svjedoka u zamjenu za njegov svjedočki iskaz čija je namjena pridonijeti detektiranju kaznenih djela, počinitelja te preveniranju počinjenja budućih kaznenih djela od pripadnika kriminalne organizacije. Opisanog člana zločinačke organizacije, presumiranog počinitelja kaznenih djela kojem je sud dodijelio status svjedoka, nazivamo krunskim svjedokom ili pokajnikom.

U suvremenim kaznenim zakonodavstvima, radi osobitog državnog interesa u suzbijanju organiziranog kriminaliteta, predviđene se i osobite ustanove namijenjene prije svega, suzbijanju, odnosno dokazivanju i otkrivanju kaznenih djela organiziranog kriminaliteta. USKOK je predvidio posebnu izvidnu djelatnost čija je svrha borba protiv organiziranog kriminaliteta. Riječ je o osobitim izvidima koji uključuju više oblika radnji. Obavljaju se kao jednokratna, povremena, prigodna aktivnost, ili se obavljaju kao kontinuirano djelovanje.[31]

Eventualne pojavne oblike slučajeva u kojima počinitelj kaznenog djela, drugim riječima okrivljenik u kaznenom postupku postaje pokajnikom je moguće promatrati u odnosu na dva slučaja. Prvi slučaj odnosi se na slučaj pokajnika, počinitelja kaznenog djela, koji otkrije kazneno djelo ili pridonese njegovom razotkrivanju, pa ga se onda uzimajući u obzir tu okolnost i ovisno o uvjetima i slučajevima predviđenim zakonom blaže kazni, ili ga se čak i u potpunosti oslobodi od kazne. U odnosu na ovakvog pokajnika, počinitelja kaznenog djela, koji postaje svjedok u otkrivanju i dokazivanju kaznenih djela, prisutna je jedna negativna procesna pretpostavka po kojoj za njegovo iskazivanje i sudjelovanje u kaznenom postupku ne postoje posebni propisi, nego se primjenjuju opći propisi Zakona o kaznenom postupku o sudjelovanju svjedoka i pribavljanju njihovog iskaza.

Drugi slučaj je pokajnik kao krunski svjedok, čiji je položaj i sudjelovanje u kaznenom postupku uređeno posebnim zakonom, Zakonom o USKOK-u. U tom je slučaju riječ o pripadniku zločinačke organizacije, presumiranom počinitelju kaznenih djela kojem pravosuđe želi pružiti pojedine olakšice, očekujući da će ga to potaći na davanje iskaza koji se odnose na informacije o njegovom osobnom sudjelovanju u kriminalnoj organizaciji, tj, iskazu koji implicira njezine druge članove i kaznena djela tih članova.

[31] Pavišić, B. (2005) Komentar zakona o kaznenom postupku, 5.izdanje, Žagar, Rijeka., str. 250.

Položaj pokajnika kao svjedoka u kaznenom postupku odnosi se na njegovu zaštitu, koja se ostvaruje kao postupovna i izvanpostupovna zaštita pokajnika kao svjedoka i koja se provodi sukladno pravilima o sudjelovanju i ispitivanju ugroženih svjedoka. Ipak, nužno je diferencirati pokajnika-krunskog svjedoka, koji u postupku sudjeluje kao ugroženi svjedok i ostalih ugroženih i ranjivih svjedoka.

Ugroženi svjedok može biti osoba koja je radi takvih okolnosti sudjelovala u nekoj kriminalnoj radnji čiji su sudionici velika prijetnja za tog svjedoka, jasno, u slučaju da se taj svjedok odluči dati iskaz, slijedom čega je i u odnosu na takvu osobu potrebno primijeniti mjere zaštite koje se primjenjuju prema ugroženim svjedocima. Ugroženi svjedok je i počinitelj kaznenog djela, jedan od počinitelja kaznenog djela, koji otkrije kazneno djelo ili pridonese njegovom razotkrivanju, što može dovesti u opasnost njega samoga ili njemu bliske osobe, a da se pri tome ne radi o predmetima kaznenih djela organiziranog kriminaliteta.

Jedan od oblika za suprotstavljanje organiziranom kriminalitetu je i mogućnost koju su uvela neka od europskih zakonodavstava da pripadnik zločinačke organizacije, koji organizaciju dobro poznaje iznutra, kako prema strukturi tako i prema oblicima djelovanja, pred sudom ne bude u poziciji optuženog od strane ovlaštenog tužitelja, nego da ovlašteni tužitelj takvu osobu samo predloži sudu za ispitivanje kao svjedoka. Za takvog svjedoka uobičajen se rabi izraz „pokajnik“, a takva je terminologija prihvaćena i od strane praktičara u kaznenom pravu i u Republici Hrvatskoj.[32]

Pokajnik je presumirani počinitelj kaznenih djela kojem pravosuđe namjerava pružiti neke olakšice, očekujući da će ga te olakšice potaći na davanje iskaza koji prelaze informacije o njegovom osobnom sudjelovanju u kriminalnoj asocijaciji, odnosno iskaza koji implicira ostale članove kriminalne organizacije.[33]

Značaj pokajnika, kao oblika borbe protiv organiziranog kriminaliteta, je u činjenici što govorimo o osobi čiji iskaz predstavlja ključni dokaz optužbe u predmetima kaznenih djela zločinačke organizacije. Takav iskaz može dati samo član zločinačke organizacije koji je postao otpadnik (*dissocatio*), koji se pretvara u suradnika pravosuđa (*collaboratore di giustizia*) i time postaje pokajnikom (pentitio) koji u postupku postaje svjedok (*testimone*).

[32] Kos, D. (2001) Primjena načela oportuniteta u kaznenom progonu iz čl.176. Zakona o kaznenom postupku (pokajnik), Hrvatska pravna revija, Zagreb., str.2.
[33] Damaška, M. (2001) Dokazno pravo u kaznenom postupku: oris novih tendencija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str.71.

Takvog svjedoka po uzoru na njemačko pravo (koji ovdje slijedi englesko pravo), Zakon o USKOK-u naziva krunskim svjedokom (*Kronzeuge*).[34]

Pokajnik je, drugim riječima, član zločinačke organizacije koji u njoj može imati različit status. Uvjet da taj pripadnik-otpadnik stekne status pokajnika prema čl. 37. ZUSKOK-a je da je počinio kazneno djelo za koje je ili već poduzet kazneni progon ili ga treba poduzeti ali i da je njegov iskaz relevantan za otkrivanje kaznenih djela i članova zločinačke skupine i dokazivanje tih kaznenih djela ili za sprječavanje činjenja kaznenih djela od strane pripadnika zločinačke organizacije.

Nadalje, jedan od osnovnih obilježja svih pojavnih oblika organiziranog kriminaliteta je, uz unutarnju strukturiranost po načelima subordinacije, i „zavjet šutnje", čija je funkcija zaštita zločinačke organizacije od razotkrivanja njenog članstva i njene djelatnosti, što se ostvaruje različitim modalitetima koji se odnose na zakonom zabranjenu, kriminalnu aktivnost. Upravo institut „pokajnika" u mnogome je pomogao brojnim zemljama, prije svega Italiji, da se pravosuđe te države uspješno suprotstavi oblicima organiziranog kriminaliteta i da se počinitelji kaznenih djela počinjenih u sastavu zločinačke organizacije identificiraju i privedu pravdi. Naime, ima li se u vidu ranije naznačena obilježja organiziranog kriminaliteta te njihov zavjet šutnje i osobita organizacijska zatvorenost, gotovo je nemoguće bez osobe iz unutrašnjosti otkriti strukturu takve organizacije, njene članove te kaznena djela počinjena u njenoj organizaciji i od njenih članova.[35]

Borba protiv organiziranog kriminaliteta jedan je od prioritetnih ciljeva suvremenih zemalja i njezinih kaznenih zakonodavstava. Institut pokajnika jedna je od mjera te borbe koja postavlja mnoštvo pitanja, kaznenopravnih i to materijalno i postupovnopravnih, ali i mnoga druga pitanja (primjerice jednakosti svih pred zakonom).

Postupak pretvorbe osumnjičenika ili okrivljenika u krunskog svjedoka i njegov kaznenopostupovni položaj pobliže uređuje ZUSKOK, ali primjenu tog instituta predviđa samo za osobe za koje Glavni državni odvjetnik utvrdi da su postale pripadnicima zločinačke organizacije, pa prema navedenome ovaj institut nije moguće primijeniti na sve osumnjičenike, tj. okrivljenike za kaznena djela iz nadležnosti ZUSKOK-a, već samo za ograničeni krug osoba. Prema članku 40. ZUSKOK-a inicijativu da bi netko bio predložen za ispitivanje, pozivom na taj institut, može dati isključivo Glavni državni odvjetnik. Vijeće

[34] Pavišić, B. (2005) Komentar zakona o kaznenom postupku, 5.izdanje, Žagar, Rijeka., str. 230.
[35] Kos, D: op. cit. str.4.

nadležnog suda odlučuje o zahtjevu Glavnog državnog odvjetnika najkasnije u roku od osam dana.

Prema članku 42. ZUSKOK-a rješenjem kojim prihvaća zahtjev Glavnog državnog odvjetnika vijeće će dopustiti da se osoba označena u zahtjevu ispita kao svjedok u kaznenom postupku u svojstvu krunskog svjedoka te će odrediti da se iz spisa predmeta izdvoje zapisnici i službene bilješke te osobe o njezinim ranijim iskazima koje je dala kao osumnjičenik ili okrivljenik ako takvi postoje. Navedeni se iskazi kao i drugi dokazi za koje se iz njih saznalo ne mogu upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku.

Vijeće će odbiti zahtjev Glavnoga državnog odvjetnika iz članka 36. ZUSKOK-a ako iskaz svjedoka nije u interesu otkrivanja i kaznenog progona drugih pripadnika zločinačke organizacije, ako nije vjerojatno da će krunski svjedok dati svoj potpuni i okolnosni iskaz u kaznenom postupku ili je vjerojatno da će uskratiti obavijesti važne za otkrivanje ili sprječavanje drugih kaznenih djela i članova zločinačke organizacije, odnosno razrješenje okolnosti pod kojima su ona počinjena.

Međutim, iako bi se ispunile okolnosti da određeni osumnjičenik ili okrivljenik zadobije status krunskog svjedoka, isto neće biti moguće ako se na njegovoj strani pojave zapreke koje poznaje ZUSKOK. Njih možemo diferencirati u tri kategorije:

- taksativno nabrojen katalog teških kaznenih djela kao apsolutna zapreka da za nekoga uopće bude podnesen zahtjev za pretvorbu u krunskog svjedoka,
- duhovni začetnici, organizatori zločinačke organizacije,
- poticatelj na počinjenje kaznenog djela iz nadležnosti ZUSKOK-a u cilju da protiv potaknute osobe bude pokrenut postupak za to djelo. [36]

U odnosu na osumnjičenika ili okrivljenika postoji obveza prijavljivanja ovih okolnosti, koje ukoliko bi ih prešutio, stvaraju mogućnost gubitka statusa pokajnika, odnosno krunskog svjedoka. Time je isključena mogućnost da netko dovede u zabludu državno odvjetništvo i kasnije sud i izbjegne svoju odgovornost, i to ne samo počinitelja nego i pokretača-organizatora i poticatelja na kaznena djela. Nakon upozoravanja okrivljenika ili osumnjičenika na njegova prava i obveze u postupku, a prije podnošenja zahtjeva ravnatelj mora pribaviti njegovu pisanu izjavu kojom se obvezuje na suradnju, odnosno svjedočenje.

[36] http://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2018/06/Ured-za-suzbijanje-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta-normativni-okvir-i-uloga-u-borbi-protiv-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta.pdf

Osim opisanih slučajeva ugroženih svjedoka, određenu postupovnu zaštitu uživaju i ranjivi svjedoci. Prva skupina ranjivih svjedoka su djeca, a najosjetljivija skupina svjedoka su djeca oštećena kaznenim djelom. Za pribavljanje iskaza takvog svjedoka Zakon o kaznenom postupku nalaže određena pravila namijenjena zaštiti osobe djeteta od sekundarne postupovne traumatizacije. Takvo ispitivanje vodi sud, a provodi ga stručna osoba. Ispitivanje se vodi putem audio-video-konferencije u odvojenoj prostoriji u kojoj nisu nazočni sudac niti stranke. Pitanja se postavljaju na način da stranke pitanje izlože sucu istrage, koji ga zatim prosljeđuje putem stručne osobe koja je najčešće psiholog ili pedagog djetetu-svjedoku.

Ranjivi svjedoci su i djeca koja su sudjelovala u kaznenom postupku kao svjedoci i koja se ispituju s ciljem dobivanja njihovog iskaza, a koja također uživaju zaštitu ranjivih svjedoka. Djeca mogu sudjelovati u kaznenom djelu i kao počinitelji kaznenih djela, ali Kazneni zakon isključuje mogućnost primjene kaznenog zakonodavstva prema djetetu koje u trenutku počinjenja kaznenog djela nije imalo navršenih četrnaest godina života. Dijete je u članku 87. stavak 7. Kaznenog zakona određeno kao osoba koja nije navršila osamnaest godina života.

4.2.1. Ostali zaštićeni svjedoci

Osim prikrivenih istražitelja i krunskih svjedoka, postoji mogućnost i da se u svojstvu zaštićenih svjedoka pojave i neke druge osobe, kao što su obični građani ugroženi radi iskaza kojeg bi trebali dati tijelima kaznenog postupka. U takvim se slučajevima najčešće radi o osobama koje su nenamjerno nazočile počinjenju pojedinog kaznenog djela, slijedom čega ih je moguće odrediti kao slučajne ugrožene svjedoke. Ugroženi svjedoci će nerijetko biti i sami žrtvama kaznenih djela, u svojstvu svjedoka oštećenika. Osim četiri primarne kategorije osoba (prikriveni istražitelji, krunski svjedoci, slučajni ugroženi svjedoci te žrtve kaznenih djela) moguće je da se i koje druge osobe pojave u tom svojstvu, no te će se četiri kategorije osoba nedvojbeno u najvećoj mjeri pojavljivati kao zaštićeni svjedoci.[37]

4.3. Ispitivanje ugroženih svjedoka

[37] Pajčić, M: op. cit. str. 46.

Prema čl. 295. ZKP, državni odvjetnik, čim sazna za vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili ugrozu imovine većeg opsega predlože sucu istrage poseban način sudjelovanja u postupku te poseban način ispitivanja. Prijedlog će, uz prethodno objašnjenje svjedoka, državni odvjetnik podnijeti sucu istrage osobno ili putem istražitelja. Sudac istrage će odlučiti o prijedlogu u roku od 12 sati od primitka prijedloga. Ako sudac istrage prihvati prijedlog državnog odvjetnika, rješenjem će odrediti: (1) pseudonim ugroženog svjedoka, (2) poseban način sudjelovanja u postupku u vidu pozivanja, pristupa sudu itd. i (3) poseban način ispitivanja. Podaci o ugroženom svjedoku će biti zapečaćeni u poseban omot te predani na čuvanje državnom odvjetniku te pristup istim u iznimnim slučajevima ima samo sudac istrage, predsjednik vijeća i drugostupanjski sud. Nakon što se donese rješenje o posebnom načinu sudjelovanja u postupku, sudac istrage određuje ročište, a zaštićeni svjedok ima pravo na pratnju policije prilikom pristupa, boravka i odlaska s ročišta ako to sudac istrage i državni odvjetnik nalože. Ako se posebnim načinom ispitivanja, osim prikrivanja podataka želi prikriti i izgled svjedoka, prema čl. 297. ZKP ispitivanje se može obaviti posredstvom audio – video uređaja za vrijeme kojeg će svjedok boraviti u prostoriji odvojenoj od prostorije u kojoj se nalaze ostali sudionici sudskog postupka. Bitno je naglasiti da se tijekom ispitivanja lik i glas zaštićenog svjedoka izmijeni. Također, sudac istrage može odrediti da se ispitivanje ugroženog svjedoka snimi samo uređajem za audiosnimanje. Odluku o načinu provedbe snimanja donosi sudac istrage vodeći računa o zaštiti svjedoka.

4.3.1 Slučaj „selotejp“

Na suđenju Branimiru Glavašu i ostalim optuženima za ratne zločine nad srpskim civilima u Osijeku 1991. iza zatvorenih vrata je na zagrebačkom Županijskom sudu više od pet sati svjedočio zaštićen svjedok "Drava". Riječ je o jednom od krunskih svjedoka tužiteljstva u slučaju "selotejp". Budući je svjedok ugrožen njegov je identitet potpuno zaštićen, a u spisu se vodi pod pseudonimom "Drava". Iskaz je davao iz posebne prostorije suda koji se videovezom, uz tonski iskrivljen glas, prenosio u sudnicu u kojoj nazočni nisu mogli vidjeti njegov lik. Odlukom suda svjedočenje je proglašeno tajnim, pa novinari nisu mogli biti u sudnici, no dozvolu za praćenje rasprave dobilo je desetak promatrača iz OESS-a, nevladinih udruga GOLJP i Documenta te zagrebačke i osječke HVIDR-e. Predsjednik sudskog vijeća Željko Horvatović nazočne je upozorio da sve što čuju moraju čuvati kao tajnu ili u suprotnom čine kazneno djelo.

Svjedok "Drava" je u istrazi u rujnu 2006. na zagrebačkom Županijskom sudu izjavio da se na poziv optuženih Gordane Getoš Magdić i Dina Kontića pridružio u studenome 1991. "diverzantsko-izviđačkoj specijalnoj jedinici" te da je bio nazočan batinanju i likvidaciji jednog civila kojega je po njegovim riječima u prosincu 1991. na obali Drave ubio pokojni Stjepan Bekavac**,** a likvidaciji je navodno bio nazočan i optuženi Tihomir Valentić**.** Svjedok je tvrdio i da je čuo kako je optuženi Kontić Bekavcu rekao da su promašili jednog čovjeka koji je isplivao iz Drave pa su ga policajci spasili i odveli u bolnicu. Prema optužnici riječ je o Radoslavu Ratkoviću, koji je jedini preživio smaknuće na Dravi na kojoj je ubijeno 10-ero srpskih civila. Svjedok "Drava" je istražnom sucu izjavio i da je čuo za Branimirovu osječku bojnu koja je s njegovom postrojbom trebala osloboditi Tenski Antunovac, ali je po naredbi Glavaša akcija prekinuta.[38]

Ovaj slučaj predstavlja pokajnika kao krunskog svjedoka, čiji je položaj i sudjelovanje u kaznenom postupku uređeno posebnim zakonom, Zakonom o USKOK-u. U tom je slučaju riječ o pripadniku zločinačke organizacije, presumiranom počinitelju kaznenih djela kojem pravosuđe želi pružiti pojedine olakšice, očekujući da će ga to potaknuti na davanje iskaza koji se odnose na informacije o njegovom osobnom sudjelovanju u kriminalnoj organizaciji, tj, iskazu koji implicira njezine druge članove i kaznena djela tih članova. Prema čl. 295. ZKP, državni odvjetnik, saznavši za vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili ugrozu imovine većeg opsega predlaže sucu istrage poseban način sudjelovanja u postupku te poseban način ispitivanja, što je u ovom slučaju prihvaćeno. Prema čl. 297. ZKP ispitivanje se obavilo posredstvom audio – video uređaja za vrijeme kojeg je svjedok boravio u prostoriji odvojenoj od prostorije u kojoj se nalaze ostali sudionici sudskog postupka. Tijekom ispitivanja glas zaštićenog svjedoka se izmijenio.

[38] https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/39022/slucaj-selotejp-zasticeni-svjedok-drava-svjedocio-vise-od-pet-sati

5. ZAŠTITA UGROŽENIH SVJEDOKA

Cilj je zaštite svjedoka ukloniti ili barem minimizirati životnu opasnost, ili opasnost po zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega ili koja druga bitna pravna dobra svjedoka. U slučaju pomanjkanja zaštite svjedoku, na primjer očevidcu pojedinog kaznenog djela zločinačke organizacije, prisutna je opcija zastrašivanja ali i likvidacije svjedoka prije ili nakon što je obavljeno svjedočenje. U takvoj situaciji cjelokupni sustav se pokazuje nehumanim kada ne vodi računa o onima koji pridonose progonu zločina vlastitim svjedočenjem.[39]

Ipak, zaštita svjedoka je i u neposrednom interesu organa kaznenog progona te je u svrsi lakšeg dokazivanja počinjenja i kažnjavanja počinitelja kaznenih djela. Nedvojbeno je da će svjedoci kojima nije pružena adekvatna razina zaštite biti skloniji, radi opravdanog straha izmijeniti sadržaj vlastitog iskaza na način povoljniji za počinitelje te time utjecati na njihove motive za nanošenjem zla svjedocima. Likvidacija pojedinog svjedoka bi imala takav psihološki učinak da bi se malo koji svjedok nakon iste odvažio iskazivati u sličnim situacijama što bi uvelike otežalo dokazivanje počinjenja kaznenih djela. Jednako tako, zastrašeni svjedoci neće se odvažiti na iznošenje vlastitih saznanja zbog čega će dokazivanje kaznenih djela biti otežano, ako ne i onemogućeno, što umanjuje prilike kaznenog pravosuđa da kazni počinitelje kaznenih djela, ponajprije kada se radi o pripadnicima zločinačkih organizacija. Zbog navedenoga je tu prisutan i utilitarni moment, odnosno interes kaznenog progona.[40]

5.1. Međunarodni izvori o zaštiti svjedoka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta

5.1.1 Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala s relevantnim protokolima nameće državama strankama, između ostalog, uvođenje materijalne

[39] Veić, P. (1996) Zaštita svjedoka, Policija i sigurnost, God. 5., Br. 6., str. 491.
[40] Pajčić, M. (2009) Zaštita svjedoka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminala Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, Br.4., str. 712.

pravne i proceduralne zaštite svjedoka u svoje zakonodavstvo kada su u pitanju svjedoci u kaznenim postupcima za kaznena djela obuhvaćena ovom Konvencijom[41]. Konvencija zahtijeva od država da inkriminiraju uporabu fizičke sile, prijete je ili zastraše, kako bi ih uvjerile da ih zavede ili opomene u svjedočenju ili izvođenju dokaza.[42]

Uz materijalnopravne odredbe, od država se također zahtijeva da izmijene procesne propise i propisuju obvezu države stranke da poduzme odgovarajuće mjere u okviru svojih mogućnosti kako bi osigurala učinkovitu zaštitu od moguće odmazde ili zastrašivanja svojih svjedoka u kaznenom postupku.

Konvencija preporučuje i sljedeće mjere:

- osiguravanje fizičke zaštite takvih osoba, na sveobuhvatan i razumljiv način, njihov prijenos i, prema potrebi, otkrivanje ili ograničavanje otkrivanja otkriva informacije o identitetu i zaslugama tih osoba;
- daje joj pravila utemeljena na dokazima koja joj omogućuju da je svjedoči na način koji joj jamči sigurnost dok ona to dokazuje komunikacijskim tehnikama kao što su video ili druga prikladna sredstva.[43]

5.1.2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda Vijeća Europe

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe, kao i većina nacionalnih konstitucija, ne sadrži izričitu odredbu kojom se pruža zaštita zastrašenim ili posebno osjetljivim svjedocima. [44] Stoga se pravni temelj zaštite mora tražiti u onim odredbama Konvencije koje štite neka temeljna ljudska prava.[45]

Prevladava stav da su svjedoci zaštićeni odredbama Konvencije kojima se jamče sljedeća prava i slobode: pravo na život (članak 2), zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja (članak 3), pravo na slobodu i osobnu sigurnost (Članak 5.), mogućnost isključivanja javnosti s glavne rasprave iz razloga koji su nužni u demokratskom društvu u interesu moralnog, javnog poretka ili državne sigurnosti kada su interesi maloljetnika ili

[41] Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece te Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, kojima se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta («Narodne novine» - Međunarodni ugovori, broj 14/2002., Konvencija je ratifi cirana 7. studenoga 2002.).
[42] „Narodne novine“ – Međunarodni ugovori, broj: 14/02
[43] Ibid., str. 716.
[44] https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda
[45] Pajčić, M., o.c., (bilj. 1.), str. 22.

privatni život stranaka ili u mjeri u kojoj sud smatra bezuvjetno potrebnom u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla biti štetna za interese pravde. (Članak 6. stavak 1.) pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života (članak 8.).[46]

5.1.3. Rezolucija Vijeća EU o zaštiti svjedoka u borbi protiv internacionalnog organiziranog kriminaliteta

Rezolucija Vijeća EU od 23. studenog 1995. o zaštiti svjedoka u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminala poziva države članice EU-a da učinkovito osiguraju sigurnost svjedoka, poštujući odredbe Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.[47]

Rezolucija poziva države članice da pruže prikladnu zaštitu svjedocima vodeći računa o sljedećim preporukama:

- takve svjedoke bi trebalo zaštititi od svih oblika izravnih ili neizravnih prijetnji, pritisaka odnosno zastrašivanja,
- države članice dužne su osigurati prikladnu i učinkovitu zaštitu svjedoka prije, tijekom i nakon završetka suđenja, kad nadležna tijela to smatraju nužnim,
- opisana zaštita mora također biti proširena i na roditelje, djecu ili druge bliske srodnike svjedoka ako je to potrebno da bi se izbjegao neki oblik neizravnog pritiska,
- nadležna tijela bi trebala imati ovlast odlučiti, prema vlastitoj inicijativi ili na svjedokov zahtjev, da adresa i identifikacijski podaci svjedoka trebaju biti poznati samo tim tijelima,
- ako je riječ o iznimno ozbiljnoj prijetnji, može se dopustiti promjena identiteta svjedoka i, ako je potrebno, članova njegove uže obitelji,
- jedan od oblika zaštite koje bi valjalo predvidjeti je mogućnost iskazivanja izvan mjesta u kojem se nalazi okrivljenik, ako je potrebno, upotrebom audiovizualnih metoda, poštujući načelo kontradiktornosti kako je ono tumačeno u praksi ESLJP.[48]

Zaštita svjedoka sastoji se od posebnog načina ispitivanja i sudjelovanja u postupku i mjerama zaštite svjedoka i bliskih osoba izvan postupka. Izvanpostupovna zaštita provodi se prema posebnom zakonu, odnosno Zakonu o zaštiti svjedoka[49]

[46] Ibid., str. 717.
[47] Resolution of the Council of 23 November 1995 on the Protection of Witnesses in the Fight Against International Organized Crime (95/C 327/04).
[48] Europski sud za ljudska prava (ESLJP).

Najveći pravni prigovor na usvajanje posebnog, povlaštenog statusa ranjivih svjedoka svakako je pravo okrivljenika da se suoči s iskazima svjedoka. Ovo pravo, kao što ga danas znamo, dolazi iz članka. 6. 3. t. d. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u kojoj se navodi da okrivljenik ima pravo ispitivati ili dati ispitivati svjedoke optužbe i osigurati prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoke optužbe.

Iako je samo pravo okrivljenika na suočavanje svjedoka optužbe novo, posljednjih godina postoji tendencija da se svjedoci štite na normativnoj razini. Postoji više preporuka Vijeća Europe o ovom pitanju. Godine 1985. u Preporuci R (85) o statusu žrtava u kaznenom pravu i postupku (čl. 15. i 16.) navodi se da suđenje, kada je potrebno zaštititi sigurnost žrtve (koja se pojavljuje kao svjedok), čini nužnim održavanje uz isključenje javnosti ili barem ograničenje otkrivanja osobnih podataka koliko god je to potrebno.

Važnija je Preporuka R (97) 13 koja nosi naslov „o zastrašivanju svjedoka i pravima obrane". Već iz uvodnog dijela vidi se da ta preporuka vodi računa i o interesu svjedoka ali i o pravima obrane zagarantiranima "odredbama Europske konvencije o ljudskim pravima i sudskom praksom (case-law) njegovih organa"[50]. Preporučuje se da zemlje članice poduzmu "prikladne zakonodavne i praktične mjere da se osigura da svjedočenje bude slobodno i bez zastrašivanja". U trećem dijelu preporuke, koji se odnosi na mjere koje se poduzimaju u vezi s organiziranim kriminalitetom, preporučuje se da članice, pored ostalih, razmisle o sljedećim mjerama: a) snimanje iskaza svjedoka audio-vizualnim sredstvima u predraspravnoj fazi postupanja, b) korištenje iskaza svjedoka danih pred sudom u predraspravnoj fazi postupanja ako nije moguće da se svjedok pojavi pred sudom na glavnoj raspravi ili ako bi njegovo pojavljivanje moglo rezultirati u stvarnoj i velikoj prijetnji njemu ili bliskim osobama, c) otkrivanje identiteta svjedoka u što kasnijoj fazi postupanja ili otkrivanje samo određenih detalja te d) isključenje medija i/ili javnosti s cijelog suđenja ili njegova dijela.

Još važnija je Preporuka R (97) 13, pod naslovom Zastrašivanje svjedoka i prava obrane". Iz uvodnog dijela može se vidjeti da ova preporuka uzima u obzir i interese svjedoka i prava obrane zajamčena odredbama Europske konvencije o ljudskim pravima i njezinom sudskom praksom. Preporučuje se da države članice poduzmu odgovarajuće zakonodavne i praktične mjere kako bi osigurale da je svjedočenje slobodno i bez zastrašivanja. U trećem dijelu

[49] Zakon o zaštiti svjedoka. Narodne novine. 163/03, 18/11, 73/17.
[50] Pajčić, Matko. Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 2005. Vol. 12 No. 1., str. 33-62

Preporuke koji se odnosi na mjere poduzete u vezi s organiziranim kriminalom, preporučuje se da članovi razmotre, inter alia, sljedeće mjere:

- evidentiranje iskaza svjedoka s audiovizualnim medijima u pretpretresnoj fazi postupka;
- korištenje svjedočenja svjedoka pred sudom u predraspravnoj fazi postupka ako nije moguće da se svjedok pojavi pred sudom na glavnoj raspravi ili ako bi njegovo pojavljivanje moglo rezultirati stvarnom i velikom prijetnjom njemu ili bliskim osobama,
- otkrivanje identiteta svjedoka u kasnijoj fazi liječenja ili otkrivanje samo određenih detalja i
- isključivanje medija i / ili javnosti iz cijelog suđenja ili njegovog dijela.

Izričito se navodi da bi anonimnost svjedoka trebala biti iznimna mjera i da je potrebno sudsko ispitivanje takvog svjedoka. Obrana mora imati priliku provjeriti navodnu potrebu za anonimnošću svjedoka, njegovu vjerodostojnost i izvor znanja o događaju. Kao što proizlazi, uglavnom se preporučuje da se ovo pitanje regulira u skladu s praksom Europskog suda za ljudska prava.

5.2. Zaštita ugroženih svjedoka u Republici Hrvatskoj

U hrvatskom kaznenom procesnom pravu, inicijativa za priznavanje statusa zaštićenog svjedoka može doći (naravno, uz inicijalno pokretanje svjedoka) od strane državnog odvjetnika ili suca istrage.

Ako je svjedok negirao otkrivanje identifikacijskih podataka tijekom ispitivanja istražnog suca, sudac istrage će, ako utvrdi postojanje ozbiljne opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega za svjedoka ili bliskog srodnika, bez odlaganja okončati ispitivanje državnog odvjetnika podnošenjem zapisnika s pozivom na podnošenje pisanog obrazloženja prijedloga za primjenu posebnog načina ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku i, prema potrebi, izvješće o mjerama zaštite svjedoka i njemu bliskim osobama izvan postupka, koje ne mogu biti duže od tri dana. Ako sudac istrage

odbije objelodaniti podatke kao neosnovane, može upotrijebiti mjere za pribavljanje iskaza svjedoka koji su mu dostupni.

Ako državni odvjetnik ne podnese prijedlog za posebno ispitivanje svjedoka ili predloži da se svjedok ispita u skladu s općim pravilima, sudac istrage će zatražiti rješenje arbitražnog suda (koji će inače rješavati sporove; sudac istrage i državni odvjetnik) odluka se mora donijeti u roku od tri dana. Državni odvjetnik može podnijeti prijedlog za poseban način sudjelovanja i ispitivanja svjedoka u postupku i na vlastitu inicijativu. Prijedlog se podnosi istražnom sucu u zapečaćenoj omotnici s naznakom "ugroženi svjedok - tajna", a državni odvjetnik mora naznačiti poseban način sudjelovanja u postupku i poseban način ispitivanja svjedoka koje predlaže i razloge za ovaj. Ovaj prijedlog državni odvjetnik može podnijeti sucu istrage i prije prvog ispitivanja svjedoka.

Primjerice, odredba čl. 183. st. 4. ZKP ovlašćuje državnog odvjetnika da može u svrhu prikupljanja obavijesti potrebnih za odlučivanje o kaznenoj prijavi pozvati pored ostalih i druge osobe za čije izjave smatra da mogu pridonijeti ocjeni o vjerodostojnosti navoda u prijavi. Svakako da su među takvim osobama i presumptivni svjedoci. [51]

Tom prilikom svjedok može izraziti svoj strah, a državni odvjetnik će procijeniti je li to opravdano i eventualno predložiti sucu istrage. Ako nakon razmatranja suca istrage presudi da prijedlog državnog odvjetnika nije osnovan, on će zatražiti odluku izvanparničnog vijeća. Ako sudac istrage prihvati prijedlog državnog odvjetnika, utvrdit će pseudonim svjedoka i poseban način ispitivanja i sudjelovanja u postupku. Protiv odluke istražitelja, svjedok ima pravo žalbe izvansudskom vijeću koje će donijeti odluku u roku od tri dana. Podatke o svjedoku koji će biti saslušan i sudjelovao u postupku na poseban način, sudac istrage će zapečatiti u posebnoj omotnici i predati tijelu koje vodi program zaštite svjedoka. Navedeno će zabilježiti u spisu rabeći se pseudonimom ugroženoga svjedoka. Nakon što rješenje o sudjelovanju i ispitivanju svjedoka na posebni način stupi na snagu, sudac istrage određuje ročište za ispitivanje i poziva svjedoka na način kojim će se osigurati provedba mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba.[52]

Kakav je oblik postupovne zaštite, tj. u čemu se sve može sastojati poseban način ispitivanja svjedoka? Naš zakonodavac predviđa dva stupnja zaštite.

[51] Pajčić, Matko. Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 2005. Vol. 12 No. 1., str. 33-62

[52] Pajčić, M. (2005) Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 12 No. 1., str. 50.

Prvi korak je jednostavno prikrivanje identifikacijskih podataka: u ovom slučaju, pregled se provodi pod pseudonimom bez otkrivanja osobnih podataka, a ostatak pregleda provodi se prema općim uvjetima ispitivanja svjedoka. To znači da se svjedok nalazi u istoj prostoriji s ostalim sudionicima u postupku i da okrivljenik (i branitelj) mogu vidjeti njegov lik. Pitanje je koliko je ta zaštita učinkovita, jer uvijek postoji mogućnost slučajnog sastanka (npr. nakon što je optuženik izdržao eventualno izrečenu kaznu) i priznanje svjedoka od strane optuženika. Viši stupanj zaštite, osim prikrivanja identifikacijskih podataka je prikrivanje izgleda svjedoka. Naš zakon propisuje da će se to učiniti pomoću tehničke opreme za prijenos slike i zvuka te da će se lik i glas svjedoka promijeniti. Da bi zaštitio svoj identitet, svjedok je u prostoriji koja je prostorno odvojena od prostorije u kojoj su prisutni sudac istrage i druge osobe nazočne na ročištu, uključujući, naravno, optuženika i njegovog branitelja.

Po završetku ispitivanja, svjedok će potpisati pseudonim samo u prisutnosti istražnog suca. Ljudi koji na bilo koji način znaju informacije o svjedoku dužni su ih čuvati kao tajnu. Važno je razlikovati tri različite situacije. Prvi je kada optuženici ne znaju identitet i karakter osobe koja bi se trebala pojaviti kao svjedok. U tom bi slučaju (eventualno) bio dovoljan prvi stupanj anonimizacije (prikrivanje identifikacijskih podataka), ali bi bilo poželjnije primijeniti višu razinu anonimnosti, tj. ispitivanje pomoću uređaja za prijenos slike i zvuka u odvojenoj soba s izobličenjem slika i tonova (putem video veze).

U drugom slučaju počinitelj poznaje lik i identitet osobe, ali počinitelj ne zna (ili nagađa) da će se pojaviti kao svjedok. U ovom slučaju, smatramo praktično potrebnim primijeniti viši stupanj anonimnosti. Treća situacija nastaje kada je počinitelj poznat po karakteru i identitetu svjedoka i zna da se kao svjedok može pojaviti samo ta osoba. To je vrlo uobičajeno u praksi (posebno u slučajevima kaznenih djela nasilja), kao što je žrtva silovanja. U takvoj situaciji, strah od žrtve počinitelja, osobito ako je došlo do naknadnih prijetnji, mogao bi utjecati na sadržaj i kvalitetu svjedočenja. Tada mjere anonimizacije nisu potrebne jer su i one beskorisne: počinitelj vrlo dobro zna tko će svjedočiti. Ova kategorija osoba podvrgnuta je pojmu posebni osjetljivi svjedoci, koji nisu predmet ovog rada, ali njihova osjetljivost ovdje nije bitna, već nešto drugo.[53]

Postoje i drugi načini za dobivanje svjedočenja ugroženog svjedoka bez njegovog iskaza na glavnoj raspravi, koji se uglavnom svodi na ispitivanje ugroženog svjedoka samo u najranijoj

[53] Ibid., str. 50-52.

fazi postupka, tako da kasnije čita njegov iskaz ili da se kao svjedoci po čuvenju ispitaju osobe koje su ga ispitale pri tom prvom ispitivanju.

Govoreći o vrstama i mjerama izvanpostupovne zaštite ugroženih osoba prema čl. 17 ZZS mjere zaštite ugroženih osoba su sljedeće: (1) tjelesna i tehnička zaštita, (2) premještanje, (3) mjere prikrivanja identiteta i vlasništva i (4) promjena identiteta. Tjelesna i tehnička zaštita se odnosi na neposredno pružanje zaštite u cilju sprječavanja ugrožavanja života, zdravlja, tjelesne nepovredivosti, slobode ili imovine ugrožene osobe. Premještanje ugrožene osobe je privremeno ili trajno preseljenje s mjesta prebivališta ili boravišta na drugu lokaciju koju odredi Jedinica za zaštitu te je navedeno premještanje moguće na teritoriju Republike Hrvatske ili izvan teritorije Republike Hrvatske sukladno međunarodnim ugovorima. Mjera prikrivanja identiteta obuhvaća izradu i uporabu osobnih isprava u kojima su privremeno promijenjeni osobni podaci, kao i izradu isprava o vlasništvu ugrožene osobe. Bitno je naglasiti da navedene mjere nemaju za posljedicu stvarnu izmjenu osobnih podataka. Promjena identiteta je izmjena dijela ili svih osobnih podataka osobe uključene u Program. Dobivanje novog identiteta nema utjecaja na statusna i druga prava i obaveze osobe. Prema čl. 25. ZZS ako se sigurnost osobe ne može osigurati provedbom prve tri navedene mjere zaštite ugroženih svjedoka, iznimno se uz odobrenje Povjerenstva može primijeniti mjera promjene identiteta. Nadalje, prema čl. 34. ZZS Jedinica za zaštitu će uključenoj osobi osigurati potrebnu psihološku, socijalnu i pravnu pomoć, kao i ekonomskom i socijalnom potporom pomagati toj osobi do trenutka njezinog osamostaljenja.

5.3. Slučaji zaštite svjedoka temeljeni na stvarnim događajima

Talijanski poduzetnik Libero Grasso ubijen je 29. kolovoza 1991. godine nakon što je odlučio progovoriti o "reketu". Država njega nije uspjela zaštititi, kao ni suce Borsalina i Falconea, koje je likvidirala mafija. No danas Italija ima učinkovit program zaštite svjedoka. Oni koji i dalje razotkrivaju mafiju, poput talijanskog novinara i književnika Roberta Saviana, žive pod 24-satnom paskom policije. Francesco Schiavonne, poznatiji kao Sandokan, naredio je svojim mafijaškim gusarima da do Božića skinu Savianovu glavu. Autor "Gomorre" svaku noć spava u drugoj karabinijerskoj vojarni dok ispred toaleta dežuraju karabinijeri.

Kad je prvi hrvatski mafijaški pokajnik Zoran Miletić odlučio progovoriti protiv "knežijske skupine", na zagrebački je Županijski sud doveden pod jakim mjerama osiguranja. No u su-

dnici su mu bivši šefovi puhali za vratom, gledali mu u lice. Na vidjelo je izišao apsurd takvog "pokajništva". Miletić sada "okreće priču" i više ne tereti ljude protiv kojih je svjedočio. Loša iskustva s prvim pokajnicima, koji su u sudnicama bili izloženi pogledima i pogrdama - onih protiv kojih su svjedočili, ukazala su na potrebu zakonske regulative zaštite svjedoka, ali i na potrebu osnivanja policijske jedinice koja će se o njima brinuti. Odgovornost za živote ljudi koji prokazuju kriminal sada pada na teret države te objema stranama nameće stroga "pravila igre", u kojoj je tajnost posla onih koji štite osnovno pravilo.

Jedinica za zaštitu svjedoka MUP-a broji tridesetak pripadnika i trenutačno se brine o 15 zaštićenih svjedoka i članova njihovih obitelji. Neki od njih preseljeni su u druge zemlje, ali neki su i primljeni u Hrvatsku na zahtjev drugih država. Neki taj pritisak ne izdrže, ili zbog niza drugih okolnosti napuste program zaštite svjedoka. Ali takvih je malo i većina se prilagodi novom načinu života. Kad je Zoran Miletić progovorio protiv "dečkiju s Knežije", u novinama je osvanula njegova osmrtnica s nadimkom Druker. U međuvremenu, otvoreni su još neki postupci i javnost je doznala za potencijalne zaštićene svjedoke. Krunoslav Fehir, "krunski svjedok" optužbe protiv Branimira Glavaša, kako je rekao odvjetnik Anto Nobilo, odbio je ući u program zaštite. Ali život u policijskim stacionarima te nezadovoljstvo naveli su ga da uputi prijeteću SMS poruku novinaru Dragi Hedlu. Povratak u Osijek, što je Fehir želio, ipak je za Jedinicu za zaštitu svjedoka bio nemoguća misija. Jer pravila su igre nešto što svaka osoba mora prihvatiti i prema njima se i vladati. Drava, Zadar 1, Zadar 2, Svjedok 1, Koko, Slatki i Gorki samo su neki od kodnih naziva pod kojima se vode svjedoci kojima bi otkrivanje identiteta ugrozilo život. Javnost još pamti spektakularno dovođenje Korčulanke Želite Tomić na suđenje protiv dilera od kojih je kupovala drogu, koji su bili dio skupine Jakše Cvitanovića. Interventni policajci s dugim cijevima bili su raspoređeni na korčulanskoj rivi, sud je bio pod opsadnim stanjem, a svjedokinja je u sudnici sjedila u "pancirki".

No takvo vidljivo osiguranje samo je jedna od mjera koje se provode radi zaštite svjedoka i to je ono što je najvidljivije. To može, ali i ne mora značiti da se radi o zaštićenom svjedoku, koji je ušao u program zaštite, iako je i to jedna od mjera kojima se štiti njegov život, ali ujedno i šalje poruka onima koji bi ga htjeli ugroziti kad bi bio pod zaštitom države.

Jedna od najučinkovitijih mjera zaštite je premještaj svjedoka iz sredine gdje mu je život najugroženiji. Zato Hrvatska u programu zaštite svojedoka može surađivati sa 40-ak zemalja, s kojima su potpisani bilateralni ugovori o suradnji, a neki su i u pripremi. Nijedan od naših zašti-

ćenih svjedoka i članova njihovih obitelji nije u nekoj od susjednih zemalja niti su neki od ugroženih svjedoka kojima je Hrvatska pružila utočište iz regije. Država se za svjedoke kojima je ugrožen život skrbi, osigurava im školovanje, ako treba i prekvalifikaciju, posao, materijalnu i stambenu egzistenciju. Nužan je pristanak ugroženog svjedoka, koji stavljajući svoj potpis pristaje i na zadana pravila. Prema Zakonu o zaštiti svjedoka, mora se pridržavati uputa Jedinice za zaštitu. Pa i toga da mu se radi zaštite i bez naloga suda može prisluškivati telefon, nadzirati stan ili kuća u kojoj boravi, da ga se može tajno pratiti i snimati. Ima i obvezu dati potpuni iskaz u točno određenom postupku ili više postupaka u bitnome sukladan sadržaju izjave koja je poslužila kao osnova za uključenje u program. Zaštićenim svjedocima država može izmijeniti i prikriti identitet, državna tijela obvezna su surađivati s Jedinicom za zaštitu svjedoka, ali ona u tome nastoji biti što diskretnija. Tako možda i nismo svjesni da se primjerice u susjedstvo doselio zaštićeni svjedok. Za njega i njegove čuvare najrizičniji su "slučajni susreti" s poznanicima, kada bi mogli biti otkriveni, ali treniraju ih i za takve situacije. Nova je sredina najbolji način da zaštićeni svjedok bude najmanje upadljiv. Oni koje država štiti moraju se odreći i nekih starih i ustaljenih navika. Moraju biti spremni prekinuti kontakte s onima s kojima su nekad kontaktirali ako je to nužno za njihovu zaštitu.

U ulozi zaštićenih svjedoka najpoznatiji su tzv. mafijaški pokajnici koji svjedoče protiv bivših suradnika i šefova, no posebna su kategorija zaštićenih svjedoka građani koji su postali slučajni svjedoci mafijaških zločina i koji ono što su vidjeli ne žele reći na sudu, nego su spremni to ispričati. Od nauma da ih pod svaku cijenu spriječe da svjedoče o onome što su čuli ili vidjeli, oni kojima zbog takvog svjedočenja nad glavom "visi" i do 40 godina zatvora ne odustaju. Čak i kad svjedoke država uzme pod zaštitu. U tome u Hrvatskoj dosad nisu uspjeli. Možda su pripremali atentate na svjedoke ili im na neki drugi način željeli nauditi, ali ih je upravo način na koji Jedinica za zaštitu štiti svjedoke od toga odvratio. Oni moraju biti korak-dva ispred onih kojima su zaštićeni svjedoci meta. Jedinica za zaštitu svjedoka u suradnji sa, kako se to kaže, svim faktorima sigurnosnog sustava u tome ih je spriječila. U javnosti se pak spekuliralo da je zbog svjedočenja protiv duhanske mafije u Bariju izdavač Nacionala Ivo Pukanić bio pod zaštitom, no talijansko tužiteljstvo nikad nije poslalo takav zahtjev.

Svi oni o kojima se brine Jedinica za zaštitu svjedoka, o čijem se radu u MUP-u najmanje zna, na sigurnom su. Za neke koji su zbog prijetnji smješteni izvan Hrvatske zna se samo država u kojoj žive, ali ne i njihova nova kućna adresa. Državni odvjetnik prijedlog za ispitivanje svjedoka kojem je život u opasnosti dostavljat će sucu istrage u zapečaćenom omotu s

naznakom “ugroženi svjedok-tajna” i predat će ga sucu osobno. Sudac o tom prijedlogu mora odlučiti u roku od 12 sati od njegova primitka. Ako prihvati prijedlog, zaštićeni svjedok dobit će pseudonim, odredit će se poseban način ispitivanja, a podaci o njegovu identitetu držat će se zapečaćeni u posebnoj kuverti dok će se cijelo vrijeme baratati samo s pseudonimom svjedoka koji će se pseudonimom potpisati i na zapisnik.

Zabilježit će se i tko sve zna njegov identitet, koji su svi dužni čuvati kao tajnu. Kad zaštićeni svjedok dolazi na sud, sudac ili državni odvjetnik policiji će moći narediti provođenje posebnih mjera zaštite. Sud će njegov glas izmijeniti, a sliku zamutiti kako ga oni protiv kojih svjedoči ne bi prepoznali.

Zaštićeni svjedoci popularni su predložak i za filmske scenarije. “Svjedok pod zaštitom” Richarda Pearcea snimljen je prema zapisima novinara New York Timesa Roberta A. Sabagga, koji je pratio cijelu operaciju iznutra dijeleći sve opasnosti sa zaštićenim svjedocima i agentima FBI-a.[54]

[54] https://www.jutarnji.hr/arhiva/pakleni-zivot-ljudi-koji-previse-znaju-o-mafiji/3990576/

6. ZAKLJUČAK

Svjedoci predstavljaju važne subjekte u kaznenom postupku bez kojih bi vjerojatno sudsko tijelo ostalo bez važnih i vrijednih dokaza, no unatoč istaknutoj vrijednosti, često se njihov položaj tijekom prošlosti zanemarivao. Posljednjih nekoliko desetljeća dolazi do sve veće humanizacije kaznenog prava tijekom kojeg je pažnja bila usmjerena na poboljšanje položaja i prava okrivljenika, dok je zadnje desetljeće obilježeno brigom za prava svjedoka, kao i za posebnu zaštitu svjedoka s glavnim ciljem da se svjedocima omogući zaštita prije, tijekom i poslije kaznenog postupka s naglaskom na zaštitu njihove slobode i sigurnosti, kao i bliskih osoba. Svjedoci kao i ostali subjekti u kaznenom procesu imaju određene dužnosti i obveze koje moraju poštovati, ali s druge strane i određena prava koja poboljšavaju njihov položaj kao što su pravo na troškove, pravo na nesvjedočenje, pravo na neodgovaranje na pojedina pitanja te pravo na opunomoćenika. Posljednje navedeno pravo se koristi u iznimnim slučajevima te najčešće nosi za sobom određene troškove po svjedoka koji je ujedno i oštećenik te bi bilo poželjno i iznimno korisno pružiti mogućnost svjedocima (ne samo onima koji su oštećeni određenim kriminalnim aktom) da tijekom davanja iskaza imaju procesnog pomoćnika koji bi se brinuo o ostvarivanju njihovih prava i zaštiti interesa. Zakon o kaznenom postupku navodi da kad je prisutna mogućnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega (ugroženi svjedok), takav svjedok može uskratiti iznošenje podataka, odgovaranje na pojedina pitanja odnosno davanje iskaza u cjelini, dok se ne osigura zaštita svjedoka.

7. LITERATURA

1. Damaška, Mirjan. Dokazno pravo u kaznenom postupku: oris novih tendencija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb; 2001.
2. Horvatić, Željko, Novoselec, Petar. Kazneno pravo-opći dio.Ministarstvo unutarnjih poslova. Zagreb; 2001.
3. Kos, Damir. Primjena načela oportuniteta u kaznenom progonu iz čl.176. Zakona o kaznenom postupku (pokajnik). Hrvatska pravna revija. Zagreb; 2001.
4. Krapac, Davor i Lončarević, Darko. Oštećenik kao tužitelj u krivičnom postupku. Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb; 1985.
5. Krapac, Davor. Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije, II., izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Narodne novine, Zagreb, 2003.
6. Mrčela, Marin. Svjedoci u kaznenom postupku. Narodne novine d.d. Zagreb. 2012.
7. Pajčić, Matko. Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku.Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu.2005. Vol. 12 No. 1., str. 33-62.
8. Pajčić, Matko. Zaštita svjedoka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminala. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu god. 46.2009., Br.4., str. 711.-732.
9. Pavišić, Berislav. Komentar zakona o kaznenom postupku. 5.izdanje, Žagar, Rijeka; 2005.
10. Veić, Petar. Zaštita svjedoka. Policija i sigurnost.1996, God. 5., Br. 6.

Pravni propisi:

1. Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji. Narodne novine, broj 102/09
2. Resolution of the Council of 23 November 1995 on the Protection of Witnesses in the Fight Against International Organized Crime (95/C 327/04).
3. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11. 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17.
4. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, 84/11., 143/12., 148/13., 56/15.
5. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, br. 76/09, 116/10, 145/1., 57/11., 136/12, 148/13, 70/17.
6. Zakon o zaštiti svjedoka, Narodne novine, br. 163/03, 18/11, 73/17.

Web izvori:

1. https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda

2. https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/39022/slucaj-selotejp-zasticeni-svjedok-drava-svjedocio-vise-od-pet-sati

3. http://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2018/06/Ured-za-suzbijanje-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta-normativni-okvir-i-uloga-u-borbi-protiv-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta.pdf

4. https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda
https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/39022/slucaj-selotejp-zasticeni-svjedok-drava-svjedocio-vise-od-pet-sati

5. https://www.24sata.hr/news/afera-fimi-medija-hoce-li-mirjana-sanader-doci-na-sud-343524

6. http://www.novilist.hr/Vijesti/Crna-kronika/Faber-Sanader-me-smijenio-jer-nisam-zelio-stornirati-slucaj-kamioni

7. http://transcrim.pravo.unizg.hr/wp-content/uploads/2019/01/3.-Deren%C4%8Dinovi%C4%87-Dragi%C4%8Devi%C4%87.pdf

8. http://www.novilist.hr/index.php/layout/set/print/Vijesti/Crna-kronika/Dilanje-im-nije-islo-Drogu-svercanu-u-preradenom-plinskom-spremniku-cak-cetiri-puta-prodali-policijskim-istraziteljima

9.https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Presude%20i%20odluke//GRBA,%20presuda.pdf

10. https://www.jutarnji.hr/arhiva/pakleni-zivot-ljudi-koji-previse-znaju-o-mafiji/3990576/

8. SAŽETAK

Ugroženi svjedoci i njihova zaštita

Jedan od zadataka svjedoka tijekom kaznenog postupka je davanje iskaza o činjenicama koje je svjedok opazio ili saznao od drugih subjekata, a koji mogu biti od važnosti za rješavanje kaznenog procesa. U kaznenom postupku svjedok ima određene dužnosti koje su propisane zakonom, a to su dužnost odazivanja pozivu, dužnost davanja iskaza, dužnost istinitog iskazivanja i dužnost trpljenja tjelesnog pregleda. Zakon o kaznenom postupku navodi da kad je prisutna mogućnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega taj svjedok spada u kategoriju ugroženog svjedoka koji ima određena prava. Osobit način ispitivanja i sudjelovanja ugroženog svjedoka u postupku uređuju se Zakonom o kaznenom postupku, a najčešće su u ulozi ugroženih svjedoka prikriveni istražitelji i krunski svjedoci. Navedena vrsta svjedoka ovlaštena je uskratiti iznošenje osobnih, identifikacijskih podataka, ne odgovarati na pojedina pitanja ili ne davati iskaza u cijelosti, dok se ne osigura njegova zaštita. Zaštićeni svjedok ima pravo na brojne postupovne i izvanpostupovne privilegije koje bi u konačnici trebale rezultirati pribavljanjem ključnih dokaza za kazneni postupak uz minimiziranju štetnih posljedica po svjedoka koji predstavlja izvor dokaza.

KLJUČNE RIJEČI:

Ugroženi svjedoci, prikriveni istražitelji, krunski svjedok

9. ABSTRACT

Endangered witnesses and their protection

One of the witness's tasks during the criminal proceedings is to give testimony of the facts he observed or learned from other subjects, which may be of crucial importance for solving the criminal process. In the criminal proceedings, the witness has certain duties prescribed by the law, namely the duty to respond to a call, the duty to give a statement, the duty of truthfulness and the duty to endure a physical examination. The Criminal Procedure Act states that endangered witness is a witness who is giving a testimony that can be harmful for his or a close realtive´s life, health, body integrity, freedom or property. A special way of examining and participating in the endangered witness is in the process of being regulated by the Criminal Procedure Act, and most often the undercover witnesses are the undercover investigators and Crown witnesses. The aforementioned type of witness is authorized to refrain from issuing personal identification data, not answering individual questions, or failing to give full statement until his / her protection is assured. A protected witness has the right to numerous procedural and out-of-privilege privileges that ultimately should result in obtaining key evidence for criminal proceedings while minimizing the adverse consequences of the witness who is the source of evidence.

KEYWORDS:

Endangered witnesses, undercover investigators, “crown” witness

10. ŽIVOTOPIS

Osobni podatci

Ime i prezime: Antea Puizina

Adresa: Rokova 21, Split

E-mail : puizinaa@net.hr

Datum rođenja: 18. kolovoza 1992.

Obrazovanje

2014. – 2018.: Sveučilište u Splitu, Odjel za forenzične znanosti

2015. – 2018. Diplomski studij radiološke tehnologije, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija u Splitu

2011. - 2014. Preddiplomski studij radiološke tehnologije, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija u Splitu

2007. – 2011. IV. Gimnazija „Marko Marulić", opća gimnazija, Split

1999. – 2007. Osnovna škola „Lučac", Split

Radno iskustvo

Radim u privatnoj poliklinici Kalajžić (Affidea) u Splitu od 2014. godine na poslovima analognih i digitalnih dijagnostičkih postupaka.

Sudionica sam brojnih kongresa i simpozija za radiološke tehnologe.

Nagrade i priznanja

Rektorova nagrada za izvrsnost za akademsku godinu 2013/2014.

Nagrada za izniman diplomski rad 2017/2018 i izniman angažman u izvannastavnim aktivnostima na studiju radiološke tehnologije.

Predavač na Festivalu znanosti 2018.i 2019. godine.

Dodatne informacije

- poznavanje rada na računalu u MS Officu
- izvrsno znanje engleskog jezika u govoru i pismu
- osnovno znanje talijanskog i njemačkog jezika

11. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Antea Puizina, izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom Ugroženi svjedoci i njihova zaštita rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ičija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio ovog rada nije iskorišten u ijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Split, 09.09.2019. godine

Potpis studentice: Antea Puizina